ΕΒΔΟΜΑΣ

ΈΤΟΣ Α' 1884 — ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ — 23 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ ΑΡΙΘ. 30

ΤΑ ΚΟΙΜΗΤΗΡΙΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

—

Δ'

Αἱ πρῶται ἀπαυγαὶ τῆς ἠοῦς εἶχον διασκεδάσει τὸ νυκτερινὸν σκότος, ὅτε ἔλαβον τὴν πρὸς τὸν Ἰλισὸν ἄγουσαν. Διῆλθον μηχανικῶς τὴν γέφυραν, ἀληθὲς τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου μεταίχμιον, καὶ ἐτράπην, διὰ τῆς κονισαλέας ὁδοῦ, χωρῶν πρὸς τὴν πόλιν τῶν νεκρῶν. Ἡ ὥρα ἦτο ἀκατάλληλος· προετίμων νὰ ἴδλεπον τὸ κοιμητήριον μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ὑπὸ τὸ μελαγχολικὸν τῆς σελήνης φῶς, ἐν μέσῳ τῆς νυκτερινῆς σιωπῆς. Ἡ μυστηριώδης τῆς νυκτὸς μεγαλοπρέπεια προσήκει ἐξαιρέτως εἰς τὰς θεωρητικὰς μελέτας . . . Εὑρέθην ὅμως ἐπὶ τῆς ὁδοῦ· ἐπροχώρησα.

Πρὸς ἀνατολὰς ἐφαίνοντο νεφίδιά τινα ὑπέρυθρα. Ὁ λοιπὸς οὐρανὸς ἦτο καθαρώτατος, ἡ ἀτμοσφαῖρα δροσερὰ καὶ διαυγής. Ἡ ἀμαξιτὴ ὁδός, χαμηλὴ καὶ πνιγηρὰ μὲ ἐπίεζε· ἀνῆλθον ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων κατευθυνόμενος πρὸς τὸ νεκροταφεῖον τὴν ἀχόρταστον πύλην τοῦ ὁποίου διέκρινον ἤδη. Πρὸς δυσμὰς ἡπλοῦτο ἡ φαληρικὴ θάλασσα, ἱστία δέ τινα ἐπιπλέοντα τῆς λείας καὶ ἠρέμου ἐπιφανείας ἐφαίνοντο ὡς λευκὰ ποικίλματα ἐπὶ ἀπεράντου κυανῆς ὀθόνης ἐκτυλισσομένης εἰς τὴν ἀπόστασιν· ἦσαν ἁλιευτικαὶ λέμβοι ἐξελθοῦσαι πρὸς ἄγραν ἰχθύων. Ἐπὶ τῆς ἀγούσης εἰς τὸ Φάληρον ὁδοῦ διέκρινον σειρὰν φορτηγῶν ἁμαξῶν· ἦσαν οἱ σφαγεῖς κομίζοντες εἰς τὴν πόλιν τὰ σφάγια τῆς ἡμέρας. Ὁ ἄνθρωπος ἐφόνευεν εἰς τὴν θάλασσαν, ἐφόνευεν εἰς τὴν ξηράν, ἐφόνευεν εἰς τὸν ἀέρα· πανταχοῦ ἐφαίνετο φονεύουσα ἡ ἀνθρώπινος χείρ. Ἀλλὰ καὶ πῶς ἄλλως ἀφοῦ διὰ τοῦ φόνου ἐπήρχετο ἡ συντήρησις; . . . Καὶ ἂν ἐφόνευε μόνον τὰ κτήνη καὶ τὰ πτηνά; . . . Βλοσυρὸς ἐν τούτοις πλανᾶται ὑπὲρ τὴν γῆν ὁ θάνατος φονεύων καὶ αὐτός· δεσπότης ἀπόλυτος ἀσκεῖ ἀδιαταράκτως καὶ ἀκουράστως τὸ φρικαλέον ἔργον του· γνωρίζει ὅτι αὐτὸν οὐδεὶς θνητὸς δύναται νὰ τὸν φονεύσῃ.

Ἔφθασα παρὰ τὴν πύλην τοῦ νεκροταφείου· πρὶν εἰσέλθω εἰς τὸν εὐρὺν περίβολον ἐστράφην θεωρῶν τὴν ἀφυπνώσασαν πόλιν. Ὁποῖον θέαμα! Ἡ Ἀκρόπολις, τὰ κωδωνοστάσια, αἱ κορυφαὶ τῶν οἴκων, ἐχρυσώθησαν αἴφνης ὑπὸ λαμπροῦ κύματος φωτός· ὁ ἥλιος ὑψωθεὶς ὑπὲρ τὴν κορυφὴν τοῦ Ὑμηττοῦ ἐπέτεινε τὴν ἄφατον χαρὰν τῆς φύσεως· ἡ θάλασσα ἐσπινθηροβόλησε, τὰ καρχήσια τῶν ἐν Πειραιεῖ πλοίων ἐστέφθησαν ὑπὸ φωτεινῶν νεφελῶν, τὸ Ἀττικὸν πεδίον, τὸ φαληρικὸν ἁλίπεδον, ἡ πρὸ τῶν ποδῶν μου πόλις, ἡ ὑπὲρ τὴν κεφαλήν μου Ἀκρόπολις ἐνεδύθησαν φαεινὴν φωτὸς καὶ ζωῆς χλαμύδα· πόσον ὡραία ἦτον ἡ φύσις; καὶ ἐκεῖ, ἐκεῖ εἰς τὸ βάθος τοῦ τάφου ποία ἀσφυξία, καὶ ποῖον σκότος... Ἱστάμην πάντοτε ἐπὶ τῆς θύρας. Εὐρεῖα ἐξετείνετο πρὸ ἐμοῦ ἡ πόλις τῶν ζώντων, εὐρεῖα ἐξετείνετο ὄπισθέν μου ἡ πόλις τῶν νεκρῶν. Βαθυτάτη σιωπὴ ἐπεκράτει πέριξ μου· ἐκ τῆς ζώσης πόλεως οὐδεὶς ἤρχετο πρὸς τὴν νεκράν, ἐκ τῆς νεκρᾶς οὐδεὶς ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξέλθῃ ἐπιστρέφων εἰς τὴν ζῶσαν. Ἠδεῖς λαρυγγισμοὶ ἐκ τῶν πλησίων τάφων ἐξερχόμενοι ἤχησαν αἴφνης. Ἐξεπλάγην. Ὁ τάφος τοῦ Μέμνονος ἐκπέμπων μουσικοὺς φθόγγους ἅμα τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου δὲν ἦτο λοιπὸν ἁπλοῦν ἐπινόημα; τοὐλάχιστον ἤκουον μουσικὴν καθ' ἣν ὥραν ὁ ἥλιος, σχίζων τὰ φυλλώματα τῶν δένδρων τοῦ νεκροταφείου, ἔλουε διὰ φωτὸς τὰ μάρμαρα τῶν τάφων. Εἰσῆλθον ἐντὸς τοῦ περιβόλου ζητῶν τὴν ἐξήγησιν. Τὰ πτηνὰ οἰστρηλατηθέντα ὑπὸ τοῦ φωτὸς ὕμνουν τὸ κάλλος του, αἱ ἠνωμέναι δ' αὐτῶν φωναί των ἀπετέλουν τοὺς γλυκεῖς ἤχους οἵτινες ἠκούοντο οἱονεὶ ἐξερχόμενοι ἐκ τῶν τάφων.

Ἐπροχώρησα βραδέως διὰ τῆς πλατείας ὁδοῦ τοῦ νεκροταφείου. Πόσον διάφορον ἐξετυλίσσετο τὸ θέαμα! Ἐπί τινος τάφου ἔκαιε λαμπὰς κατὰ τὸ ἥμισυ καταναλωθεῖσα, ἐπὶ δὲ ἡμισυντετριμμένου κεράμου λίβανος ἡμισβεσθεὶς διέχεε πέριξ πένθιμον εὐωδίαν. Περαιτέρω ἐνόμισα ὅτι εἶδον διολισθήσασαν διὰ τῶν δένδρων σκιάν τινα· θὰ ἦτο δυστυχής τις ἐλθὼν ν' ἀνακουφίσῃ, ἅμα τῇ αὐγῇ, τὸ ἄχθος τῆς καρδίας του ἐπὶ τοῦ τάφου ὅστις τῷ ἀφήρπασεν ἡσυχίαν καὶ ὕπνον . . . Μ' ἐλύπησεν ἡ σύμπτωσις αὕτη· πιθανῶς ἡ ἐμφάνισίς μου ἐτάραξε τὸν προσευχόμενον, καὶ ἴσως φωνὴ παραπόνου διέφυγεν, ἐν μέσῳ τῶν λυγμῶν του, κατὰ τοῦ ὀχληροῦ ξένου τοῦ ἐλθόντος οὕτω ἀκαίρως νὰ θορυβήσῃ τὴν εὐσεβῆ δέησίν του. Ὁ θρηνῶν ἀγαπᾷ τὴν ἐρημίαν· ποθεῖ νὰ κρύψῃ τὸ ἄλγος του ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν περιέργων καὶ τῶν ἀδιαφόρων. Μικρὸν διαφέρει τοῦ ἱεροσύλου ὁ μὴ σεβόμενος τὴν ὀδύνην τοῦ δεομένου ἐπὶ τοῦ μνήματος, ἢ ὁ διαταράσσων τὴν εὐσεβῆ προσήλωσιν τοῦ πνεύματός του δι' ἀκαίρου καὶ ἀνοικείου ἐμφανίσεως. Καὶ ἡ λύπη εἶνε θρησκεία. Ἂς σεβασθῶμεν τὸ μυστήριον καὶ τὴν ἱεροπραξίαν της!

Κατηρχόμην πάντοτε βραδέως· τάφοι μεγαλοπρεπεῖς ἠγείροντο δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν· ἰδοὺ ἡ «Ἐπιστήμη» γράφουσα ἐπὶ τάφου τινὸς τὸ ὄνομα τοῦ κοιμωμένου ὑπ' αὐτόν· κρατεῖ ἐν τῇ ἀριστερᾷ πάπυρον ἐνῷ διὰ τῆς δεξιᾶς ἐπέρανε τὸ τελικὸν Σ τοῦ ὀνόματος· ἡ στάσις εἶνε σεμνή, ἡ ἐσθὴς ἐξικνεῖται πολυπτύχως ἄχρι τῆς γῆς ἀφίνουσα γυμνὸν τὸν λαιμόν, ἐνῷ ἡ χλαῖνα ἀφελῶς ἐρριμένη ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ ὤμου, ἐμπορποῦται περὶ τὴν κορυφὴν τοῦ ἀριστεροῦ· ἡ κατὰ τὸ μέσον τῆς ζώνης σφήνωσις πτυχῆς τινος ὑψοῖ τὴν χλαῖναν ὑφ' ἣν διαφαίνονται αἱ κατώτεραι πτυχαὶ τῆς ἐσθῆτος καὶ οἱ πόδες· ἡ ἔκφρασις εἶνε καλή, ἡ δὲ προσήλωσις ἀπεικάσθη μεθ' ἱκανῆς τέχνης ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς γραφούσης.

Τὸ παριλίσιον νεκροταφεῖον εἶνε τὸ πρῶτον, τὸ εὐρύτερον, τὸ ἄριστον τῆς πόλεως· πρὸς αὐτὸ ὑπῆρξε μήτηρ ἡ δημοτικὴ ἀρχὴ ἐνῷ διὰ τὸ ἕτερον ἐγένετο μητρυιά. Ἔργα τέχνης ἐν τούτοις οὐδαμοῦ βλέπει τις, καί τοι διὰ τοῦ χρήματος ὅπερ ἐδαπάνησεν ὁ ἰδιώτης ἠδύναντο νὰ στηθῶσι μνημεῖα δυνάμενα νὰ ἐμποιήσωσιν εὔλογον ἐντύπωσιν. Ἂς ῥίψωμεν ταχὺ βλέμμα ἐφ' ἑνὸς τῶν πρώτων τοῦ κοιμητηρίου μνημείων κατὰ τὴν εἴσοδον κείμενον δεξιᾷ τῷ εἰσιόντι. Εἰκονίζει παρθένον νεκράν· ἡ κόρη κατάκειται ἐπὶ χαμηλοῦ φορείου ἡμιυπτία, κατὰ τὸ ἥμισυ καλυπτομένη ὑπὸ σινδόνης ὑφ' ἣν ἀτέχνως διαφαίνονται τοῦ σώματος αἱ γραμμαί· ὁ χιτὼν καλύπτει τὰ στέρνα, ἀφ' ὧν ὠλίσθησεν ἡ σινδόνη· ἡ κεφαλὴ ἐφ' ἧς ἀρκετὰ εὐκρινῶς ἀπετυπώθησαν ἴχνη ὀδύνης ἀναπαύεται ἐπὶ προσκεφαλαίου ἀνὰ τὰς παρυφὰς ἔχοντος ποικίλματα, δεξιῶς εἰργασμένα. Νομίζω ὅτι σχετικῶς πρὸς τὸ ὅλον ἔργον καὶ τὴν ἡλικίαν ἣν φαίνεται ἔχουσα ἡ παρθένος ἡ κεφαλὴ εἶναι μικρά· ἡ κόμη διχάζεται ἀποκλίνουσα μικρὸν πρὸς τὰ ἀριστερά, ἀφθόνως δὲ καὶ λείως πίπτουσα χύνεται ἐπὶ τοῦ προσκεφαλαίου καὶ τοῦ τραχήλου τῆς νεκρᾶς, κρατούσης διὰ τῆς ἀριστερᾶς ἁπλοῦν σταυρὸν ἐπὶ τοῦ στήθους. Ἡ ὅλη κλίσις τοῦ σώματος φέρεται δεξιά· ἐγείρεται ἡ ἀπορία πῶς ἀφοῦ ἡ παρθένος εἰκονίζεται νεκρά, πῶς ὁ ἀριστερὸς ποῦς ὑπέρκειται τοῦ δεξιοῦ τηρῶν θέσιν ἣν μόνον ἄνθρωπος ζῶν δύναται νὰ τηρήσῃ· οὐδεμία μέλους χαλάρωσις φαίνεται· ὁ ποῦς ἐσκαλίσθη ἀκόμψως ὑπὸ τὴν σινδόνην, θεώμενος δὲ κεχωρισμένως ἠδύνατο ν' ἀποδοθῇ εἰς μεγαλόσωμον ἄνδρα μᾶλλον ἢ εἰς κόρην, καταναλωθεῖσαν μάλιστα καὶ ὑπὸ τῆς νόσου. Ἐν γένει τὸ ἔργον δὲν φαίνεται σμίλης δεδοκιμασμένης· δὲν εἶμαι παντελῶς τεχνοκρίτης. Ἐκφράζων ἁπλῶς τὴν ἐντύπωσίν μου εὔχομαι νὰ ἐλεγχθῶ σφαλλόμενος.

Κατηρχόμην πάντοτε· ἔνθεν κακεῖθεν τὰ μνημεῖα οὐδὲν ἄξιον λόγου παρουσιάζουσιν ὑπὸ ἔποψιν τέχνης, ἰδέας, καὶ ἐκτελέσεως. Συμβολικαί τινες παραστάσεις φαίνονται ἐπὶ τάφου τινὸς ἱκανῶς εὔστοχοι καὶ τεχνικαί· ἡ καθόλου ὅμως ἐντύπωσις ἐπὶ πάσης τῆς σειρᾶς τῶν ἐντεῦθεν

κακεῖθεν τῆς ὁδοῦ μνημείων εἶνε δυσμενής· ἡ τέχνη φαίνεται ἐμβρυογενὴς χωροῦσα ἐνιαχοῦ καὶ μέχρι βαναυσουργίας ὡς λόγου χάριν εἰς τὸ μνημεῖον τῶν ἐν Κύθνῳ πεσόντων.

Ἡ προτομὴ καὶ ὁ τάφος τοῦ Ἀνδρέα Μεταξᾶ σταματᾷ τὸν διαβάτην· ἡ πρώτη ὁμοιάζει πιστῶς τὰς εἰκόνας τοῦ καλοῦ πατριώτου, ἐὰν δὲ καὶ αἱ εἰκόνες ὁμοιάζουσι τὸ πρωτότυπον δὲν εἶμαι εἰς θέσιν νὰ μαρτυρήσω· παρὰ τὴν βάσιν τοῦ τάφου φαίνονται οἰκόσημα προκύπτοντα ἀκαταλλήλως ἐν μέσῳ τροπαίων στηθέντων ἐν χρόνοις δημοκρατίας καὶ ἰσότητος, ὅτε ἡ ἀξία ἐμετρεῖτο οὐχὶ διὰ τῶν θυρεῶν, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ προσωπικοῦ θάρρους, ἰδιοτήτων ὑφ' ὧν ἀναντιρρήτως ἐκοσμεῖτο ὁ στρατιώτης καὶ πολιτικός τῆς εὐάνδρου Κεφαλληνίας. Περαιτέρω τὸ μνῆμα τοῦ Τζούρζ ἀναστέλλει τὸ βῆμα· εἶνε λευκὸν καὶ ὑψηλὸν ὅπως καὶ ἐκεῖνος· ἐν μέσῳ φέρει ἀνάγλυφον τὴν προτομὴν τοῦ φιλέλληνος στρατηγοῦ, κάτωθι δὲ τρόπαια σημαιῶν, λογχῶν καὶ τηλεβολοσφαιρῶν. Ἰδοὺ ἐκεῖ πλησίον καὶ τοῦ Δεληγεώργη ὁ ἀνεπίδεικτος τάφος· μορφοῦται ὁσημέραι εἰς ἄλσος ἐν ᾧ θὰ ἔλθωσιν ἡμέραν τινα αἱ ἀηδόνες ἵνα μέλψωσιν ἡδέως ἀλλὰ πενθίμως τὴν ματαιότητα τῆς ζωῆς . . .

Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ ὀνόματος τοῦ Κωλέττη καὶ τοῦ Τζαβέλλα, ἡ θέα ἑτέρων τάφων κατεχόντων ἄνδρας ἀποτελέσαντας συγχρόνους ἐθνικὰς δόξας, ἐχαλίνωσε τὰς παθητικὰς διαχύσεις τῆς καρδίας μου, κ' ἔστρεψεν ἀλλαχοῦ τὴν ἀνήσυχον ὁρμὴν τοῦ πνεύματός μου. Τὸ χειροποίητον Πάνθεον τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος δὲν ἠγέρθη ἔτι· κατεσπαρμένα εἰς τὰς γωνίας τοῦ Κράτους καὶ τὰ βάθη τῶν θαλασσῶν εὑρίσκονται τὰ ὀστᾶ τῶν μεγάλων προμάχων τῆς Ἐλευθερίας, ἀλλ' ἡ γῆ τῆς Ἀττικῆς ἠτύχησε, καὶ κατὰ τοῦτο, ν' ἀποθῇ προνομιοῦχος παρασχοῦσα τοὺς κόλπους αὐτῆς αἰώνιον ἄσυλον εἰς τοὺς ἐπιφανεστέρους τῶν στρατιωτικῶν, πολιτικῶν, καὶ ναυάρχων τῆς Ἐθνεγερσίας. Παρὰ τὴν ἀκτὴν τοῦ Πειραιῶς ὑψοῦται τοῦ Μιαούλη ὁ τάφος, καὶ παρὰ τὸ Φάληρον, ἔνθα τόσοι ἔπεσαν στρατηγοί, ἐγείρεται τοῦ Καραϊσκάκη τὸ μνῆμα. Τί νὰ εἴπω πλειότερον ἀφοῦ εἶπον τὰ ὀνόματά των; μήτι ταῦτα δὲν ἀντιπαριστῶσι τὴν δόξαν ὁλοκλήρου ἐποχῆς, μήτι δὲν ἐγείρονται ὡς πυραμίδες ὑπερνέφελοι παρὰ τὴν βάσιν τῶν ὁποίων ἐκπνέει πᾶς ἔπαινος ὑποδεέστερος τοῦ ἀντικειμένου ὅστις τὸν ἐμπνέει;

Ἐρρίφθην εἰς τὸ πυκνότερον μέρος τοῦ νεκροταφείου, φεύγων τὴν πιθανὴν ἐμφάνισιν ζῶντος ἀνθρώπου· πρὸ ἐμοῦ διῆλθον οἱ ἐργάται τοῦ περιφανεστάτου τῶν ἔργων ἐφ' ᾧ δύναται νὰ σεμνύνεται ὁ αἰών μας! Τὰ μέτωπά των ἔστεφε φῶς ἀκτινοβόλον. Θεέ! πόσοι ἦσαν! καὶ ὅλοι ἥρωες! ὅλοι Ἕλληνες, πάπποι μας, πατέρες, ἀδελφοί, συμπολῖται. Ποίαν πολύτιμον, ἀλλὰ καὶ φοβερὰν κληρονομίαν ἐχάρισαν ἡμῖν διὰ τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ παραδείγματός των; . . . Ἄς μοὶ δείξωσιν ἄλλην χώραν ἐκτὸς τῆς τότε Ἑλλάδος ἔνθα ἕκαστος λίθος ἔκρυψεν ἕνα πολεμιστὴν καὶ στρατηλάτην, ἕκαστος σκόπελος ἕνα ναύτην καὶ ναύαρχον· ἄς μοὶ δείξωσι ἄλλην χώραν συναρπασθεῖσαν ἀκαριαίως ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τῆς Ἐλευθερίας πνεύματος, φλογισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ εὐγενοῦς πυρὸς καθ' οὗ ἠφανίσθη ἀποσβεσθὲν τὸ πῦρ τῆς δηώσεως, καὶ ἐξηράνθη ἀπαρατηρήτως τὸ αἷμα τηλικαύτης σφαγῆς! Καὶ τὸ νεκροταφεῖον τοῦτο κατεῖχε τὰ λείψανα τῶν πλείστων καὶ περιφανεστάτων τῶν Τουρκομάχων! Ἐδῶ κεῖται ὁ Κολοκοτρώνης, ἐδῶ ὁ Κανάρης, ἐδῶ ὁ Τζαβέλλας, ἐδῶ ὁ Μαυρομιχάλης, ἐδῶ ὁ Κριεζῆς, ἐδῶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Βότζαρη, ἐδῶ ὁ Κωλέττης· καὶ ποῦ νὰ τοὺς παρατάξῃ τις . . . . Ἀληθῶς τοὺς ἐχώρεσεν ὁ στενὸς οὗτος χῶρος; Οἱ ἄνδρες οἵτινες ἐπλήρωσαν τὴν οἰκουμένην διὰ τῆς φήμης των, οἵτινες ἐπετέλεσαν τὸ ὑπεράνθρωπον ἔργον, οἵτινες ηὔξησαν τὴν τέως ἀνυπέρβλητον αἴγλην τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, προσθέσαντες νέας δόξας, νέα τρόπαια, νέας δάφνας εἰς τὰς πολλὰς καὶ ζηλωτὰς δι' ὧν ἐστέφθη ἄλλοτε ἡ εὐκλεὴς χώρα, οἱ ἄνδρες οὗτοι κοιμῶνται τώρα τὸν ὕπνον τοῦ θανάτου ὑπὸ τὸ εὐλογημένον τοῦτο χῶμα. Ἀγωνισθέντες τὸν ἀγῶνα τὸν καλόν, τηρήσαντες τὴν πίστιν, δωρήσαντες ἡμῖν τὴν Ἐλευθερίαν, ἐπεζήτησαν ἀνάπαυλαν τῶν μόχθων καὶ ἀπέθανον ἐλπίζοντες ἐπὶ τοὺς υἱοὺς καὶ τὸ μέλλον...

Μικρὸν κατὰ μικρὸν κατηυνάσθη ἡ ἕξαψις τοῦ πνεύματος. Ἐβάδισα πρὸς τὸν χῶρον ἔνθα εἶχεν ἀποτεθῇ περιφανὴς στρατηλάτης ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ὁποίου πολλάκις ἀνηρτήθη τῆς ἐπαναστατησάσης Ἑλλάδος ἡ σαλευομένη τύχη. Ποία ἐντροπὴ μὲ κατέλαβεν ὅτε φθάσας παρὰ τὸ μνημεῖον τοῦ γέρω-Κολοκοτρώνη ἐμόχθησα νὰ τὸ ἀνεύρω! Ἐὰν ἡ δόξα ἦτο τί αἰσθητόν, βεβαίως θὰ μοῦ ἐδείκνυεν ἀμέσως διὰ τῆς παρουσίας της τὸν χῶρον ἔνθα ἀπετέθη ὁ γέρως . . . Οὐδὲν μνημεῖον καλύπτει τοῦ στρατάρχου τὰ ὀστᾶ· πλάξ τις εἶνε ἐρρίμενη ἀναστρόφως ἐκεῖ φέρουσα ἁπλῶς τὸ ὄνομά του. Ἐρρέτωσαν πρὸ αὐτοῦ τὰ μαυσωλεῖα τῆς γῆς...

Ἐδῶ λοιπὸν κεῖται ὁ κορυθαίολος γέρων. Μυρίαι μάχαι διαλαλοῦσι τὴν δόξαν του καὶ μυρίαι περιπέτειαι ἐθνικαὶ διαλαλοῦσι τὴν σύνεσίν του· ἡ οἰκογενειακὴ ἱστορία του θὰ προβάλῃται πάντοτε ὡς ὀδυνηρὸν παίγνιον εἱμαρμένης ἰδιοτρόπου, ἡ δὲ σωτηρία του, ὡς πρόνοια ὑπερτέρα διαφυλάξασα ἐκ θαύματος τὴν ζωήν του ἵνα χρησιμεύσῃ διὰ τὸ ἐγκυμονούμενον ἔργον οὗτινος ἀνεδείχθη ἔξοχος ἐργάτης. Παρὰ τὸν πατέρα κεῖται ὁ υἱός καὶ συμπολεμιστής. Ὅτε ἀνεσκάφη ὁ τάφος ὅπως ἀποτεθῇ ὁ Γενναῖος ἐφάνησαν τὰ ὀστᾶ τοῦ Γέρω-Κολοκοτρώνη καὶ τρίχες τῆς κεφαλῆς του μήπω λυθεῖσαι ὑπὸ τοῦ χώματος. Διατί νὰ μὴ τὰς σώσωσιν ἀπὸ τὸν ἄπληστον τάφον;

Τὴν ἐντύπωσιν ἣν γεννᾷ ἡ ἐπὶ τοῦ τάφου ἀνάγνωσις ὀνόματος κλεισθέντος ἐν ἀγῶνι πνευματικῷ ἢ πολεμικῷ ἠσθάνθην ὅτε διέτρεζα τὸ μνημεῖον τοῦ Κοραῆ, τοῦ Κανάρη, τοῦ Κωλέττη, τοῦ Τζαβέλλα καὶ τῶν ἄλλων συναγωνιστῶν των. Ὅσον εὐρὺ καὶ ἂν ἐγερθῇ τὸ μνημεῖον τοῦ σοφοῦ διδασκάλου, δὲν θὰ φθάσῃ κατὰ τὸ μέγεθος τὸ περιφανὲς φιλολογικὸν μνημεῖον, ὅπερ ἡ πανδαήμων διάνοιά του ἤγειρεν εἰς τὸ Γένος καὶ τὴν ἀμόρφωτον γλῶσσάν του. Ἐν τῇ τριάδι τῶν λέξεων «πίστις, πατρίς, ἐλευθερία» αἵτινες ἀνεγράφησαν ἐπὶ τοῦ μνημείου τοῦ ἐξόχου σοφοῦ καὶ πατριώτου συνοψίζεται ὁλόκληρος ὁ βίος αὐτοῦ καὶ τοῦ Γένους, βίος εὐκλεὴς ἐν μέσῳ τῶν πόνων, καὶ γόνιμος εἰς ἀθάνατα καὶ πολυύμνητα ἀποτελέσματα. Τῆς πίστεως ἡ ἰδέα διεμόρφωνε τὸ παιδίον, ἡ δὲ πατρὶς καὶ ἡ ἐλευθερία διέπλαττε τὸν ἄνδρα κατὰ τὴν εὐτυχῆ ἐκείνην ἐποχὴν τῆς ἐργασίας, τῆς δράσεως, τῶν ἀγώνων, τῶν κινδύνων, καὶ τῶν δαφνῶν. Κρήνη ἐνιαία, τρεῖς ἔχουσα κρουνούς, ἐπότισε διὰ τῶν ἐνωθέντων ναμάτων της ἡ τριὰς αὕτη τὰ πνεύματα τῶν Ἑλλήνων, ὕψωσε τὰς διανοίας, παρεσκεύασε καὶ ἐπεραίωσε τὸ ἡμιτελὲς ἔργον. Ἡ γραφὶς τοῦ Κοραῆ ἐσπάραξε τὴν τυραννίαν πλειότερον καὶ τῆς μαχαίρας τοῦ Τουρκομάχου, ἡ δὲ ὑπέροχος αὐτοῦ αὐθεντία κατηύνασε πολλάκις τὸν βίαιον σάλον τῶν ἐμφυλίων παθῶν. Δημοκράτης περωτισμένος κατασυνέτριψεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ τὰς προλήψεις· παιδαγωγὸς ἀναθρέψας Ἔθνος ὁλόκληρον καὶ μυήσας αὐτὸ εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἰσότητος καὶ τῆς δικαιοσύνης, σκαπανεὺς ἀκατάβλητος καταρρίπτων ὅπως οἰκοδομήσῃ, ὁ ἀσθενὴς ἐκεῖνος καὶ ὀστεώδης γέρων ἀπεδείχθη γίγας ἀπὸ τοῦ βάθους τοῦ σπουδαστηρίου του· ὑπῆρξεν ἡ ὑστάτη ἀνταύγεια τῶν πνευματικῶν σκαπανέων τοῦ πρὸ αὐτοῦ αἰῶνος ῥινίσας, ὅπως καὶ ἐκεῖνοι, τὰ δεσμεύσαντα τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα δεσμὰ τῶν προλήψεων, τυράννων φρικτῶν ὅπως καὶ οἱ δεσπόται. Στρατηλάτης νικητὴς ἐν τῷ πνευματικῷ ἀγῶνι παρεσκεύασε τὴν ἠθικὴν τῶν συμπολιτῶν του ἀνάστασιν κατέλιπε δ' ὑμῖν ἔνδοξα τῶν ἀγώνων του τρόπαια, τὰ ἔργα του, κτῆμα πολύτιμον τῶν συγχρόνων καὶ τῶν μεταγενεστέρων· ἡ βιβλιοθήκη του ἀπαθανατίζει τὸ ὄνομα καὶ τὴν μνήμην του ἀσφαλέστερον τῆς ἀναγλύφου μορφῆς ἥτις ἀπετυπώθη ἐπὶ τῆς πυραμίδος τοῦ τάφου του.

Στήλη πενιχρὰ ἐγείρεται ἐντεῦθεν τοῦ μαυσωλείου τοῦ σοφοῦ διδασκάλου. Εἶνε ὁ τάφος τοῦ Ἰωάννου Κωλέττη. Οὐδὲν ἐξαιρετικὸν διακρίνει τὸν τάφον τοῦ ἀξιοσημειώτου ἀνδρὸς τοῦ κατορθώσαντος νὰ συμβιβάσῃ μετὰ τηλικαύτης δεξιότητος τὰς ἀλληλοσυγκρουομένας ἀπαιτήσεις καὶ τὰς ἀνάγκας περιστάσεων κρισίμων, εἴτε ὑπὸ τὴν σκηνὴν τοῦ πολεμιστοῦ, εἴτε ὑπὸ τὰ δένδρα ὑφ' ἃ συνήρχοντο αἱ συνελεύσεις τοῦ ἀγῶνος, εἴτε ἐντὸς βουλευτηρίου περιλαμβάνοντος ἐπιζώσας δόξας εὐκλεοῦς καὶ νωποῦ παρελθόντος, ἐν ᾧ ἕκαστος εἶχε συγκομίσει μετὰ τῆς δάφνης καὶ δικαίαν ἀξίωσιν, ἐπισείων αὐτήν, ἐλλείψει πολεμικοῦ σταδίου, εἰς τὸ στάδιον τῆς πολιτικῆς. Μόνον ἐντὸς τοῦ τάφου θὰ εὗρεν ἡσυχίαν τὸ ἀνήσυχον πνεῦμα τοῦ Κωλέττη, τὸ τόσον ἐφευρετικὸν ἐν τῇ ζωῇ, τόσον διαυγές, τόσον εὐρύ, τόσον Ἑλληνικόν . . . . Ὁ Κωλέττης ἀντεπροσώπευσε μίαν ἐποχήν· πολιτικαὶ φιλοδοξίαι δικαιότατα ἐκόχλαζον πέριξ του, καὶ παρ' αὐτὰς αἱ στρατιωτικαὶ καθίστων δυσχερεστέραν τὴν εὐρυθμοτέραν τῆς πολιτικῆς μηχανῆς λειτουργίαν. Αἱ δυσχέρειαι ἐκεῖναι ἠλέγχθησαν ἐν τούτοις ὑποδεέστεραι τοῦ πολυμηχάνου πνεύματός του· τὰς ἰσοπέδωσε πολλάκις, καὶ πολλάκις τὰς συνέτριψε. Εἶχεν ἐθνικὰς καὶ εὐρείας τὰς σκέψεις· ἠπίστατο νὰ ἐργασθῇ, καὶ ἐνέπνεεν, ὡς πολιτικός, μερίμνας σκληρὰς εἰς τοὺς ἐχθροὺς τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ μεγαλείου της· Τίνα ἄλλον τίτλον φαεινότερον δύναται νὰ ποθήσῃ ὁ Ἕλλην; . . . .

Εἰς τὴν πολιτικὴν δόξαν παράκειται ἑτέρα στρατιωτική. Ἰδοὺ ἐγγὺς ὁ τάφος τοῦ Κίτσου Τζαβέλλα· ὁ τάφος του δὲν ἐλαξεύθη ἐκ πέτρας σουλιωτικῆς, οὐδὲ τὰ φυόμενα παρ' αὐτὸν βρύα ἐκομίσθησαν ἀπὸ τὰς χθαμαλὰς τῆς Κλεισόβας ὄχθας, ἔνθα ἐπετέλεσε λαμπρότατον ἀνδραγάθημα ἄξιον νὰ μνημονεύηται ὡς ἐπεισόδιον τῆς πολυϋμνήτου ἐκείνης πολιορκίας . . . . Ἀπωτέρω φαίνεται ὁ τάφος τῶν Βότσαρη· ὁ Μάρκος δὲν εἶνε ἐκεῖ· τὸ ὄνομά του ἐσάλπισεν ἡ φήμη, τὸ δὲ σῶμά του ηὐνόησεν ἡ μοῖρα . . . . ἀναπαύεται εἰς τὴν γῆν τοῦ Μεσολογγίου . . . .

Διέτρεχον, διέτρεχον πάντοτε τοὺς τάφους. Ἱστάμην εὐλαβῶς πρὸ τῶν περιλαμβανόντων ὁλόκληρον πολιτικόν, στρατιωτικὸν ἢ ναυτικὸν παρελθόν, ἀνεμιμνησκόμην τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἐσταδιοδρόμουν οὕτω λαμπρῶς οἱ ὑπὸ τὸν τάφον κοιμώμενοι, τὰ μεγαλουργήματα ἅτινα διέπραξαν, τὰς θυσίας ἃς ἐπετέλεσαν, τὴν ἀφοσίωσιν, τὴν πίστιν, καὶ τὴν ἐγκαρτέρησιν ἣν ἐπέδειξαν παρασχόντες τὸ αἷμά των εἰς τὴν πατρίδα, τὸ φῶς τῆς διανοίας των, τὸ ἠθικὸν βάρος των, τὸ χρῆμά των! Καὶ ὅμως ἀπέθανον! Ἔκυψαν τὴν κεφαλὴν ὑπὸ τὸ πεπρωμένον τέλος, ἐδαμάσθησαν ὑπὸ τοῦ θανάτου τοιοῦτοι ἥρωες κατεδαφίσαντες κόσμον ὁλόκληρον καὶ θεμελιώσαντες νέον! Οὐδείς, οὐδεὶς λοιπὸν δύναται ν' ἀντιταχθῇ πρὸς τὸν θάνατον, ὅσον καὶ ἂν ἦνε ἥρως, ὅσον καὶ ἂν ἀπτοήτως δύναται ν' ἀτενίσῃ σαλευομένην τὴν γῆν καὶ κλονιζόμενον τὸν οὐρανόν; Τὴν στιγμὴν ἐκείνην οἱ ὀφθαλμοί μου ἔπεσαν ἐπὶ πενιχροῦ τινος τάφου, οὐδὲν ἔχοντος μάρμαρον, οὐδένα στολισμόν, οὐδεμίαν ἐπίδειξιν· εἰς σταυρὸς μαυρίζων ὡς δαυλὸς θανάτου καὶ καταστροφῆς ὑψοῦτο ἐπὶ τοῦ μνημείου ἐκείνου· ὑπεράνω ἀνέγνων: «Κωνσταντῖνος Κανάρης!» Θεέ! οὗτος εἶνε ὁ ἥρως! Ὁ ἡμίθεος ὃν δὲν ἐχώρεσεν ὁ πόντος, ἐχώρεσεν ἤδη τὸ μνῆμα! Ὦ! ἐὰν ὁ Θεὸς ἐπέτρεπεν εἰς τοὺς θνητοὺς νὰ παλαίωσι πρὸς τὸν θάνατον, ὁ Κανάρης ἤθελε καὶ τοῦτον νικήσει.

Ἀφήρεσα τὸν πῖλόν μου, καὶ ἐπλησίασα κλονιζόμενος πρὸς τὸν τάφον τοῦ Κανάρη. Ἐλαφρὸν πνεῦμα ἀέρος ἔσεισε τότε τὰ ὀλίγα δένδρα ἅτινα βλαστάνουσιν ἐπὶ τοῦ χώματός του, ὁ δὲ στεναγμὸς των μοὶ ἀνέμνησε τὸν στεναγμὸν τοῦ κύματος ἐκπνέοντος εἰς τὴν ἔρημον ἀκτήν . . . Τὰς χεῖράς του, τὰς χεῖράς του ἤθελον νὰ ἴδω . . . . . Ἄτονος κατέπεσεν ὁ πολιὸς Τιτὰν ὑπὸ τὴν πνοὴν τοῦ θανάτου, τοῦ μόνου τοῦ Κανάρη νικητοῦ, καὶ εἰς ἀδράνειαν παρελύθησαν αἱ χεῖρες δι' ὧν ἐσάλευσέ ποτε τὰ πελάγη καὶ τὰς ἠπείρους... Κύματα τῆς Χίου, καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας, εὐρεῖα τοῦ Αἰγαίου θάλασσα, ὀστᾶ τῶν ἐχθρῶν λευκανθέντα εἰς τὸν πυθμένα τοῦ Ὠκεανοῦ, ψάλλατε σεῖς τὴν δόξαν τοῦ Κανάρη, ὑμνήσατε σεῖς τὸ ὄνομα καὶ τὴν φήμην του. Θάνατος εἶνε τὸ ὄνομά του, κεραυνὸς αἱ χεῖρές του, καὶ τὸ σκάφος του ἀστραπή. Γίγας ἐνάλιος συνετάραξε τὸν πόντον, καὶ Προμηθεὺς ἐνυάλιος ἀφήρπασε τὸν κεραυνὸν δι' οὗ θὰ ἔκαιε τὸν κόσμον, ἐὰν ὁ κόσμος ἦτο ἐχθρός. Ἀτρόμητος ζολοκαύστης καὶ ποντοπόρος ἐδέσμευσε τὴν νίκην καὶ τὸν θρίαμβον, ἐπιτελέσας ἄθλους θαυμαστοὺς οὓς διατρέχων ὁ μεταγενέστερος θὰ ἐκλαμβάνῃ ἴσως ὡς ἐπινοήματα φλεγμαινούσης φαντασίας . . . Ἡ ἱστορία του θὰ συναρπάζῃ πάντοτε τὰς ψυχάς, τὸ ὄνομά του θὰ ἐμπνέῃ παράβολον μεγαλοπραγμοσύνην καὶ εὐγενῆ ἐν τοῖς κινδύνοις ἁμιλλαν. Καὶ ὅταν μαῦρα σύννεφα σκοτίζουσι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν θάλασσαν, ὅταν ὁ βορρᾶς ἐγείρει ὑπερύψηλα κύματα ἕτοιμα νὰ καταπίωσι τὸν ναύτην, ὁρμῶντα μὲ τὸ ἀκάτιόν του κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, τότε ἡ σκιὰ τοῦ Κανάρη θὰ προβάλῃ ἀπὸ τῆς τριχυμίας ὡς θεότης προστατευτικὴ ὅπως ἐνθαρρύνῃ τὸν ναύτην εἰς ἀγῶνα ἐν ᾧ Ἐκεῖνος ἀνεδείχθη καὶ παραμενεῖ ἀνυπέρβλητος.

Ποῦ ν' ἀναζητήσωμεν τὸν τάφον σου κλεινὲ τῶν Φερρῶν υἱέ; Τὸ κῦμα ἐχάρισεν ἡμῖν τὸν νεκρὸν τοῦ Πατριάρχου ἀλλ' ἀπέκρυψε ζηλοτύπως τὸν ἰδικόν σου. Ὦ! ἐὰν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀπετίθεντο τὰ ὀστᾶ σου εἰς τὸ ἑτοιμαζόμενον Πάνθεον τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος! Πρὸς τῇ μνήμῃ σου ἤτις ἀγήρως θάλλει ἐν ταῖς καρδίαις μας, πρὸς τῇ μορφῇ σου ἥτις ἔζησε διὰ τῆς σμίλης τοῦ τεχνίτου, θὰ κατείχομεν οἱ εὐγνώμονες Ἕλληνες τὰ κειμήλια τῶν ὀστῶν σου, καὶ παρ' αὐτὰ προσερχόμεναι αἱ μέλλουσαι γενεαὶ τῆς Πατρίδος θὰ ἤντλουν ἐμπνεύσεις εὐγενεῖς, θὰ ἠρύοντο ἔξοχα φιλοπατρίας καὶ καρτερίας αἰσθήματα, θὰ ἐγκωμίαζον τὴν ὑψηλὴν ἀφοσίωσιν καὶ τὴν θυσίαν δι' ἧς ἐπληρώθη ὁλόκληρος ὁ βίος σου, καὶ ἐπεσφραγίσθη τὸ μαρτυρικὸν τέλος σου.

Ἀλλὰ μὲ παρέσυρεν ἀλλαχοῦ ἡ ὁρμὴ τῶν στοχασμῶν· ἐλησμόνησα καὶ ποῦ εἶμαι καὶ περὶ τίνος πρόκειται, καὶ οἷα πένθιμος ἀποψις ἐκτυλίσσεται ἐνώπιον ἐμοῦ.. Τίς ὅμως ἔσεται τοσοῦτον τολμητίας ὥστε νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι δύναται εὐχερῶς καὶ ἐν πάσῃ στιγμῇ νὰ χαλιναγωγήσῃ καὶ νὰ ρυθμίσῃ ὅπως θέλῃ καὶ ὅταν θέλῃ τοὺς ἰδίους αὐτοῦ λογισμοὺς καὶ τὰ αἰσθήματα;...

[Ἕπεται τὸ τέλος].

ΣΠΥΡΙΔΩΝ Κ. ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ.

ΤΙΝΕΣ ΗΛΘΟΝ

κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἐν Ἑλλάδι.

Συνέχεια· ἴδε σελ. 230

Μετὰ τὴν ἐπιδρομὴν ὅμως ταύτην δὲν ἀφῆκαν νὰ παρέλθωσι δύο ἔτη, ὡς πρότερον, διότι κατὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος 551 Σκλαβηνῶν ὅμιλος ὅσος οὔπω πρότερον διεπεραιώθη εἰς τὴν Μοισίαν προτιθέμενος νὰ πολιορκήσῃ καὶ λεηλατήσῃ τὴν πλουσιωτάτην ἀλλὰ καὶ ἰσχυροτάτην Θεσσαλονίκην· πλὴν μαθόντες, ὅτι εὑρίσκεται ἐν Σαρδικῇ τῆς Ἰλλυρίας ὁ στρατηγὸς Γερμανός, οὗτινος τὸ ὄνομα ἐνέπνεε τρόμον παρ' αὐτοῖς, διότι εἶχε καταστρόψῃ καὶ ἐξολοθρεύσῃ προηγουμένως τοὺς ὁμοφύλους αὐτῶν Ἄντας, ἀπετράπησαν τοῦ σχεδίου αὐτῶν καὶ ἐχώρησαν πρὸς τὴν Δαλματίαν διὰ τῶν ὀρέων βαίνοντας, μὴ τολμῶντες νὰ καταβῶσιν εἰς τὰς πεδιάδας. Ἀλλὰ θανόντος μετ' ὀλίγον τοῦ Γερμανοῦ ἔλαβον θάρρος καὶ ἐνωθέντες καὶ μετ' ἄλλων Σλάβων μετέπειτα διαβάντων τὸν Ἴστρον ἐπέδραμον, εἰς τρία ξίφη διῃρημένοι, τὴν χώραν ἀνήκεσα ἐργασάμενοι. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔπεμψε ἀξιόλογον στρατιὰν κατὰ τῶν ἐπιδρομέων, ἥτις κρατερὰν μάχην συνάψασα περὶ Ἀδριανούπολιν πρὸς μίαν μοῖραν αὐτῶν ἡττήθη, μεθ' οἱ βάρβαροι προήλασαν λεηλατοῦντες μέχρι τῶν μακρῶν τειχῶν. Ὁ Βυζαντ. στρατός, ὅστις νῦν παρηκολούθει, ἐντυχὼν μοίρᾳ τινὶ αὐτῶν καὶ αἴφνης ἐπιπεσὼν ἔτρεψεν εἰς φυγὴν πολλοὺς κτείνας καὶ πολλοὺς τῶν αἰχμαλώτων διασώσας, *οἱ δὲ λοιποὶ βάρβαροι ξὺν τῇ ἄλλῃ λείᾳ ἐπ' οἶκον ἀπεκομίσθησαν*[1]. Τῷ δὲ 552 Σκλαβηνῶν πολὺς ὅμιλος Ἰλλυριοῖς ἐπισκήψαντες πάθη ἐνταῦθα οὐκ εὐδιήγητα διειργάσαντο. Ὁ Ἰουστιανὸς στέλλει στρατόν, ὅστις κατώτερος ὢν αὐτῶν ἠρκεῖτο νὰ παρακολουθῇ καὶ νὰ ἐνοχλῇ αὐτοὺς βλάπτων τοὺς ἀπεσπασμένους καὶ μένοντας ὀπίσω, ὧν πολλοὺς ἐφόνευσε καὶ ἠχμαλώτισε, οὓς ἔπεμψε τῷ βασιλεῖ. Οὐχ ἧττον κατὰ τὸν ἱστοροῦντα τὰ τῆς ἐπιδρομῆς ταύτης Προκόπιον[2] οἱ βάρβαροι διέπραξαν πολλὰ κακά, ἡ λεηλασία παρετάθη, αἱ ὁδοὶ ἐπλήσθησαν νεκρῶν καὶ πλῆθος ἀνάριθμον ἐξηνδραποδίσθη, ἐπανῆλθον δὲ οὐδενὸς ἀντιστατοῦντος. Δὲν ἴσχυσαν δὲ νὰ κωλύσωσιν αὐτοὺς οἱ Βυζαντίνοι νὰ διαπεραιωθῶσι τὸν Ἴστρον, διότι οἱ Γεπίδαι ἔχοντες ἕτοιμα πλοιάριά διεπέρων αὐτοὺς ἐπὶ ναύλῳ εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην, οὗ ἕνεκα ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπεφάσισε νὰ συνάψῃ συνθήκην πρὸς τοὺς ναυτίλους τούτους.

Μετὰ μακράν, εἴκοσι καὶ ἓξ ἐτῶν, διακοπήν, εἰσέβαλον πάλιν οἱ Σλάβοι εἰς τὸ κράτος τῷ 578. Τὴν ἐπιδρομὴν ταύτην περιγράφει ὁ Μένανδρος[3] καὶ Ἰωάννης ὁ Ἐφέσου[4] ἀλλ' ἐπειδὴ παρεδόθη ἡμῖν παραμεμορφωμένον τὸ κείμενον τοῦ

1. Προκοπίων Β' Τετράς, σελ. 454—457,
2. Τετράς Β', σελ. 591—592.
3. Σελὶς 327 καὶ 404—407.
4. Ἐκκλησ. Ἱστορ. Βιβλ. 6, κεφ. 25, σελ. 255 τῆς εἰς τὴν Γερμανικὴν μεταφράσεως ἐκ τῆς Συριακῆς ὑπὸ Schoenfelder, Μόναχον 1862.

Μενάνδρου ἐν τῇ περιγραφῇ ταύτῃ καὶ φαίνεται, ὡς ἐὰν εἰσέβαλον οἱ Σλάβοι κατ' αὐτὴν καὶ εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, θέλομεν ἐνδιατρίψῃ ὀλίγον ἐνταῦθα τὸ μὲν ἐξελέγχοντες τὸ παραμορφωθὲν κείμενον τοῦ Μενάνδρου, τὸ δὲ ὑποστηρίζοντες καὶ ἐνισχύοντες τὴν μαρτυρίαν Ἰωάννου τοῦ Ἐφέσου, ὅτι ἐπανῆλθον οἱ εἰσβαλόντες, καὶ διὰ λόγων ἐκ τῆς ἱστορίας ἐξηγμένων.

Ὁ Μένανδρος ἐν σελ. 327 λέγει «Κατὰ δὲ τὸ τέταρτον ἔτος Τιβερίου (578—582) Κωνσταντίνου Καίσαρος βασιλείας[1] ἐν τῇ Θράκῃ συνηνέχθη τὸ Σκλαβηνῶν ἔθνος μέχρι που χιλιάδων ἑκατὸν Θρᾴκην καὶ ἄλλα πολλὰ λησάσθαι», ἐν δὲ σελίδι 404 λέγει *«Κεραϊζομένης τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ Σκλαβηνῶν καὶ ἀπανταχόσε ἀλλεπαλλήλων αὐτῇ ἐπηρτημένων τῶν κινδύνων*, ὁ Τιβέριος....» κτλ. Ἀλλά, πρὸς Θεοῦ, τίνες κίνδυνοι ἐπήρτηντο ἀπανταχόσε ἀλλεπάλληλοι τῇ Ἑλλάδι, *τῇ κυρίως Ἑλλάδι;* Τῇ Ἑλλάδι ἐπήρτηντο ἀπανταχόσε ἀλλεπάλληλοι κίνδυνοι ἢ τῷ Βυζαντιακῷ κράτει, ὅπερ περιεστοιχίζετο ὑπὸ πλείστων πολεμίων, πολεμούμενον ὑπὸ Ἀβάρων καὶ Σλάβων, Οὔννων καὶ Βουλγάρων, Γοτθικῶν λαῶν ἐγγὺς καὶ μακράν, Περσῶν καὶ ἄλλων, ὅπερ οὐδαμῶς ἀφίετο ἡσυχον, ἀλλὰ διηνεκῶς ἐταράσσετο ἐσωτερικῶς τε καὶ ἐξωτερικῶς, ὅπερ διήρχετο μεγίστους κινδύνους καὶ κρίσιμον τῇ ἀκεραιότητι αὐτοῦ ἐποχήν, ὅπερ νῦν ἐπολέμει πρὸς τοὺς Πέρσους, ἐλεηλατεῖτο ὑπὸ τῶν Σλάβων καὶ ἐφοβεῖτο ἐπιδρομὰς Ἀβάρων, Βουλγάρων καὶ Οὔννων; Τῇ Ἑλλάδι, τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ τοῦ Βυζαντ. κράτους, οὔτε κίνδυνοι ἀλλεπάλληλοι ἀπανταχόσε ἐπεκρέμαντο οὔτε εἶχε νὰ φοβηθῇ τι αὕτη εἰμὴ ἐπιδρομήν τινα τῶν βαρβάρων.

Εἶνε ἄπορον, πῶς δὲν ἐνόησαν οἱ ἐκδόται τοῦ Μενάνδρου καὶ οἱ Ἱστορικοί, ὅτι τὸ κείμενον τοῦ Μενάνδρου εἶνε ἐνιαχοῦ παραμεμορφωμένον. Εἶνε γνωστὸν τοῖς ἀσχολητεῖσιν ἐπὶ τῶν Βυζαντ. συγγραφέων, ὅτι ἡ Ἱστορία τοῦ Μενάνδρου δὲν σῴζεται ὁλόκληρος, ἀλλ' ὅτι σῴζονται, ἀποσπασθέντα ἐπίτηδες ἐξ αὐτῆς, ἐκεῖνα μόνον τὰ μέρη, ἔνθα ἀναφέρονται πρεσβεῖαι Ῥωμαίων πρὸς βαρβάρους καὶ βαρβάρων πρὸς Ῥωμαίους, τοῦτο δὲ συμβαίνει καὶ ἐπὶ ἄλλων ἱστορικῶν, τοῦ Δεξίππου, Εὐναπίου, Πέτρου Πατρικίου καὶ ἄλλων. Ὁ ἀποσπάσας δὲ τὰς περικοπὰς ταύτας, ὡς ἐξάγεται ἀριδήλως, δὲν ἀφῆκεν, ὅπως εἶχον, διότι τοῦτο δὲν ἦτο δυνατὸν πάντοτε, ἀλλ' ἐπί τινων ἐν τῇ ἀρχῇ ἐποιήσατο μεταβολάς τινας, ἵνα διδάξῃ τὸν ἀναγνώστην στερούμενον τῶν ἡγουμένων, ἀποκοπέντων, περὶ τίνος πρόκειται, εἰσάγων αὐτὸν εἰς τὰ ἑπόμενα, ἀκατανόητα ἄλλως ὄντα διὰ τὴν ἔλλειψιν τῆς συνεχείας. Τοῦτο δὲ συνέβη καὶ ἐνταῦθα, ἔνθα τὸ *κεραϊζομένης τῆς Ἑλλάδος* δὲν εἶνε, ὅπως ἐξῆλθεν ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ Μενάνδρου, ἀλλὰ λίαν μεταβεβλημένον καὶ οἰκτρῶς παραμεμορφωμένον ὑπὸ τοῦ πρεσβειοσυλλέκτου. Τί δὲ συνέβη, δυνάμεθα κάλλιστα νὰ ἐννοήσωμεν. Ὁ Μένανδρος, ὡς ἐξάγεται, εἶχε γράψῃ «Κατὰ δὲ τὸ τέταρτον ἔτος Τιβερίου Κωνσταντίνου Καίσαρος βασιλείας ἐν τῇ Θρᾴκῃ συνηνέχθη τὸ Σκλαβηνῶν ἔθνος μέχρι που χιλιάδων ἑκατὸν Θρᾴκην καὶ ἄλλα πολλὰ λησάσθαι. Κεραϊζομένης δὲ τῆς χώρας ὑπὸ Σκλαβηνῶν....» κτλ. Ὁ πρεσβειοσυλλέκτης δὲ ἀποσπῶν ἐντεῦθεν ὁλόκληρον τὴν περικοπὴν «Κεραϊζομένης τῆς χώρας...» κτλ. τὴν περιγράφουσαν τὴν ἀποστολὴν πρέσβεων πρὸς τὸν Χαγάνον ἐκ μέρους τοῦ Τιβερίου καὶ τὴν ὑπ' ἐκείνου ἐκτέλεσιν τῆς αἰτήσεως τοῦ βασιλέως κτλ. ὤφειλε ν' ἀντικαταστήσῃ τὸ «χώρας» δι' ἄλλης λέξεως ἢ φράσεως, διότι ἐλλειπούσης τῆς ἀνωτέρω φράσεως «*Θρᾴκην καὶ ἄλλα πολλὰ*» ἦν συμπεριέλαβεν ὁ Μένανδρος διὰ τοῦ «*χώρας*», θὰ ἦτο ἀκοτανόητον. Πειρώμενος δὲ νὰ ἀντικαταστήσῃ ὁ πρεσβειοσυλλέκτης τὸ *χώρας* δι' ἑτέρας ἰσοδυνάμου λέξεως, ἐνόμισεν, ὅτ, ἐπιτυγχάνει τούτου γράφων «*Ἑλλάδος*» - τοσοῦτον δηλ. καλῶς ἐγίνωσκε τὴν Ἱστορίαν καὶ τὴν Γεωγραφίαν ὁ ἀγαθὸς οὗτος Βυζαντίνος, ὥστε ἀντὶ νὰ γράψῃ «*Κεραϊζομένης δὲ τῆς τῶν Ῥωμαίων χώρας*», συγχέων Ἑλλάδα καὶ Ῥωμαϊκὸν ἢ Βυζαντιακὸν κράτος ἔγραψε «*Κεραϊζομένης τῆς Ἑλλάδος*». Τεμὼν δὲ οὕτω διὰ τῆς γραφίδος τὸν συγγραφέα, σφάξας καὶ δολοφονήσας αὐτόν, ἐκεράϊσε καὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐγένετο ἄριστος διδάσκαλος τοῦ Φαλμεράϋερ. Ἴσως δὲ ἦτο Ἑλλαδικός τις, ὅπως ἐκαλοῦντο κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα οἱ Ἕλληνες τῆς κυρίως Ἑλλάδος, ὅστις μὴ ἀνεχόμενος νὰ γράφηται καὶ λέγηται Ῥωμαϊκὸν ἢ Βυζαντιακὸν κράτος ἔγραψεν οὕτω, μὴ ἐννοῶν, ὅτι ἀναβιβάζει τὴν Ἑλλάδα οὐχὶ ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ἰκριώματος, ἵνα καρατομήσῃ αὐτὴν καὶ ὅτι διδάσκει τὸν Φαλμεράϋερ, πῶς νὰ ἐξαφανίσῃ τὴν Ἑλλάδα, ὅπως οἱ ἀποστάται Βυζαντίνοι ἐδίδασκον τοὺς Βουλγάρους καὶ Σλάβους τὰς πολιορκητικὰς μηχανάς, πῶς δι' αὐτῶν νὰ κυριεύωσι τὰ Βυζαντ. φρούρια. Παρομοίαι παραμόρφωσις ἐγένετο καὶ ἐν ἑτέρῳ χωρίῳ τοῦ ἰδίου Μενάνδρου· ἐκεῖ φέρεται «*Ὅτι ἐδέξατο Ἰουστινιανὸς παρὰ Ἀβάρων πρέσβεις, ἐφ' ᾧ σφᾶς περιαθρῆσαι γῆν*, ὅποι τὸ φῦλον θήσονται τὰς οἰκήσεις. καὶ ὁ μὲν βασιλεύς, Ἰουστίνου τοῦ στρατηγοῦ σημήναντος οἱ, ἐν βουλῇ ἐποιήσατο...» κτλ. καὶ «τοῦτο μὲν οὐ προὔδη, ἔστειλε δ' ὅμως Ἰουστῖνος ὁ στρατηγὸς τοὺς πρέσβεις εἰς τὸ Βυζάντιον....»[1] Ἀλλὰ δι' ἁπλῆς ἀναγνώσεως ἐννοεῖ τις, ὅτι οὐχὶ ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς ἐδέξατο πρέσβεις, ἀλλ' ὁ στρατηγὸς Ἰουστῖνος, ὅστις ἀνήνεγκε τὴν αἴτησιν αὐτῶν πρὸς τὸν βασιλέα, ὅπερ γίνεται δῆλον ἐκ τοῦ: *καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς Ἰουστίνου τοῦ στρατηγοῦ σημήναντος οἱ ἐν βουλῇ ἐποιήσατο* κτλ. καὶ ἔπειτα ἔστειλε καὶ αὐτοὺς τοὺς πρέσβεις πρὸς τὸν βασιλέα (*ἔστειλε δ' ὅμως Ἰουστῖνος ὁ στρατηγὸς τοὺς πρέσβεις εἰς τὸ Βυζάντιον* ...).

Ἐκ τούτων λοιπὸν ἐξάγεται ἀριδήλως, ὅτι οἱ Σλάβοι κατὰ τὸ 578 οὐδαμῶς εἰσέβαλον εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, ἀλλ' ἦλθον μόνον μέχρι τῶν βορείων ἐπαρχιῶν τοῦ κράτους. Τί δὲ ἐγένοντο λεηλατήσαντες τὰς χώρας ἐκείνας; Κατὰ τὸν Ἰωάννην τὸν Ἔφεσου οὗτοι καταπολεμηθέντες ἐξεδιώχθησαν. Πρὸς τούτοις εἴδομεν, ὅτι ὁ Χαγάνος Βαϊανὸς εἰσέβαλεν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, ἔνθα ἐπήνεγκε μεγίστας καταστροφάς. Οὐδεμία λοιπὸν ἀμφιβολία, ὅτι οὗτοι ἐπανῆλθον, ἀφοῦ καὶ πάντοτε τοῦτο ἔπραττον μετὰ τὴν λεηλασίαν, πολλῷ δὲ μᾶλλον ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ πράξωσι τοῦτο νῦν, ὅτε δεινότατος ἐχθρὸς κατέστρεφε τὰς χώρας αὐτῶν, ὅστις πρὸς τοῦτο εἰσέβαλεν, *ὡς ἄν*, κατὰ τὸν Μέναδρον, *ὁπόσοι τὴν Ῥωμαίων δηοῦσι, τοῖς οἰκείοις ἀνθελκόμενοι κακοῖς, ἐπαρκέσαιντο, βουλόμενοι τῇ πατρῴᾳ κατὰ τὸ μᾶλλον παύσαιντο μὲν τοῦ τὴν Ῥωμαϊκὴν λεηλατεῖν*, οἱ δὲ περὶ τῆς οἰκείας *τὸν κίνδυνον ἀναδέξονται*». Ὁ Βαϊανὸς ἐδέχθη προθύμως νὰ ἐκτελέσῃ τὴν αἴτησιν ταύτην τοῦ βασιλέως τοσούτῳ μᾶλλον, καθόσον εἶχεν ἰδίας ἀφορμὰς κατὰ τῶν Σλάβων, ἐπειδή, ὅταν ἐζήτησε παρ' αὐτῶν ὑποταγὴν διὰ πρεσβευτοῦ, οὗτοι ἐφόνευσαν αὐτόν, ἐκτὸς δὲ τούτου ἤλπιζεν, ὅτι θὰ εὕρῃ παρ' αὐτοῖς πολλὰ λάφυρα, διότι εἶχον λεηλατήσῃ ἐπανειλημμένως πρότερον τὰς Βυζαντ. χώρας. Διετάχθη δὲ ὁ διοικητὴς τοῦ Ἰλλυρικοῦ Ἰωάννης, ἵνα διὰ πλοίων διαβιβάσῃ τὸν στρατὸν τῶν Ἀβάρων «καὶ λέγεται ἀμφὶ τὰς ζ' χιλιάδας ἱππέων θωρακοφόρων ἐς τὼν Ῥωμαίων διαπορθμευθῆναι. Ἐνθένδε αὖθις διὰ τῆς Ἰλλυριῶν διαγαγών, εἶτα εἰς τὴν Σκυθῶν (Μοισίαν) ἀφικόμενος, ἔμπαλιν διελθεῖν παρεσκεύασε τὸν Ἴστρον ἐν ταῖς καλουμέναις ἀμφιπρύμνοις τῶν νεῶν.»[2] Εἰσβαλὼν δὲ εἰς τὴν χώραν τῶν Σλάβων μετὰ τῶν ἑξήκοντα χιλιάδων ὁ Βαϊανὸς ἥρπασε καὶ ἔσφαζε, ἔτεμε καὶ ἐπυρπόλησε πλείστους ἐξολοθρεύσας καὶ τοὺς περιλειπομένους εἰς δουλείαν ὑπαγαγών, ἐλευθερώσας προσέτι καὶ πολλὰς χιλιάδας αἰχμαλώτων Βυζαντίνων ἐκεῖ κρατουμένων. Οὗτοι ἔχουσι, κατὰ τὰ σῳζόμενα ἀποσπάσματα τοῦ Μενάνδρου καὶ καθ' ἣν κατάστασιν ταῦτα εὑρίσκονται, τὰ τῆς ἐπιδρομῆς ταύτης τῶν Σλάβων· ἴδωμεν οὕτως, ὥστε νὰ περιέλθῃ εἰς χεῖρας τῶν Ἀβάρων, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Ὁ Χαγάνος ἀναγνοὺς τὴν ἐπιστολὴν γίνεται περιδεὴς καὶ σπεύδει νἀναχωρήσῃ· διὸ συνθηκολογήσας πρὸς τὸν Πρίσκον ἐπὶ δώροις ὀλίγοις καὶ ἀναξιολόγοις εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἐπανέζευξε μετὰ φυγῆς κραταιᾶς[1]. Ἐντεῦθεν λοιπὸν γίνεται κατάδηλον, ὅτι καὶ ἐκ τῶν βορείων ἐπαρχιῶν τοῦ κράτους, ἔνθα εἰσβαλόντες ἐλεηλάτησαν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο οἱ Σλάβοι, ἀπεσύρθησαν εἰς τὴν ἑαυτῶν χώραν.

Τῷ 584 εἰσέβαλον μὲν οἱ Σλάβοι εἰς τὸ Βυζαντ. κράτος, ἀλλὰ τῇ ὑποκινήσει τοῦ Χαγάνου, ὅστις μὴ θέλων νὰ διαρρήξῃ τὰς πρὸς τοὺς Βυζαντίνους συνθήκας *διέλυσε δόλῳ* αὐτὰς καὶ ἐξαπέστειλε κατὰ τοῦ κράτους τοὺς ὑποτελεῖς αὐτοῦ Σλάβους, οἵτινες ἀφίκοντο μέχρι τῶν μακρῶν τειχῶν δηοῦντες. Τότε ὁ βασιλεὺς ἀναλαβὼν ὁ ἴδιος τὴν φρούρησιν τῶν μακρῶν τειχῶν, ἔστειλε τὸν Κομεντίολον κατὰ τῶν ἐπιδρομέων, ὅστις ἀπελάσας αὐτοὺς τῆς Θρᾴκης ἔρχεται καὶ εἰς τὸν ποταμὸν Ἐργινίαν, ἔνθα ἀποροδοκήτως καὶ κρατερῶς ἐπιτεθεὶς προὐξένησε μεγάλην σφαγὴν αὐτοῖς. Ἔπειτα συναθροίσας τὰς Ῥωμ. δυνάμεις ἔρχεται εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, ἔνθα ἐπέτυχεν τὸν Ἀνδράγαστον ἄγοντα πλήθη Σλάβων μετὰ πολλῶν αἰχμαλώτων καὶ λείας· συμπλοκῆς δὲ γενομένης πλησίον τοῦ Ἐνσίνου φρουρίου, ἡττῶνται οἱ βάρβαροι, τρέπονται εἰς φυγὴν καὶ ἀπελαύνονται τῆς Ἀστικῆς λυτρωθέντων καὶ τῶν αἰχμαλώτων, οὗ ἕνεκα οἱ Βυζαντίνοι ἔστησαν τρόπαιον καὶ ἔψαλαν ἐπινίκια.[2] Μετὰ τέσσαρα δ' ἔτη, τῷ 588, κατὰ τὸν Θεοφύλακτον[3] «τὸ Γετικόν, ταὐτὸν δ' εἰπεῖν αἱ τῶν Σκλαβηνῶν ἀγέλαι, τὰ περὶ τὴν Θρᾴκην εἰς τὸ κρατερὸν ἐλυμαίνετο», ὅστις ὅμως οὐδὲν ἄλλο λέγει, ὁ δὲ Θεοφάνης καὶ ὁ Κεδρηνὸς οὐδὲν περὶ τούτου ἀναφέρουσιν.

Εἰρηνεύσας μετὰ ταῦτα, τῷ 590, ὁ Μαυρίκιος πρὸς τοὺς Πέρσας μετήγαγεν τὸν στρατὸν ἐκ τῆς ἀνατολῆς εἰς τὴν Θρᾴκην,[4] κατὰ δὲ τὸ ἔαρ τοῦ 593 ἔστειλε τὸν στρατηγὸν Πρίσκον εἰς τὸν Ἴστρον, ἵνα κωλύῃ τοὺς Σλάβους τοῦ νὰ διαβαίνωσιν αὐτὸν καὶ εἰσβάλλωσιν εἰς τὸ κράτος. Ὁ Πρίσκος διαβᾶς τὸν ποταμὸν ἐνίκησεν ἐπανειλημμένως τοὺς Σλάβους, εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς χώρας αὐτῶν προχωρήσας, αἰχμαλωτίσας καὶ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν, τὸν ῥῆγα Μουσώκιον καὶ ἔστειλε καὶ τὴν λείαν, τὴν ἐκ τῆς πρώτης νίκης κρατηθεῖσαν, πρὸς τὸν βασιλέα διὰ τοῦ Τατίμερ, ὅστις συναντήσας καθ' ὁδὸν ὀλίγους Σλάβους τρέπεται εἰς φυγὴν ἐκ δειλίας, ἐνῷ οἱ ὑπ' αὐτὸν στρατιῶται διεσκόρπισαν τὴν ληστοσυμμορίαν ταύτην. Κατὰ τὸν Θεοφάνην[5] καὶ Κεδρηνὸν[6] ὁ Πρίσκος καὶ πάλιν εἰσέβαλεν εἰς τὴν χώραν τῶν Σλάβων καὶ πολλοὺς αἰχμαλωτίσας ἔπεμψε πρὸς τὸν βασιλέα· τοῦτο ὅμως δὲν ἀναφέρει ὁ Θεοφύλακτος. Ὁ βασιλεὺς παρήγγειλε διὰ τοῦ Τατίμερ πρὸς τὸν Πρίσκον νὰ διαχειμάσῃ ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Σλάβων, ὅπερ ἀπήρεσε τοῖς στρατιώταις, διότι ὤφειλον νὰ πορίζωνται τὴν τροφὴν λεηλατοῦντες καὶ μαχόμενοι πρὸς τοὺς βαρβάρους, ἀλλὰ διὰ προσλαλιᾶς τοῦ στρατηγοῦ ἐπείσθησαν νὰ ἐκπληρώσωσι τὴν διαταγὴν τοῦ βασιλέως. Τῷ 594 παυθέντος τοῦ ἱκανοῦ στρατηγοῦ Πρίσκου ἀναλαμβάνει τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ τούτου ὁ Πέτρος, ὅστις οὐδὲν ἄλλο προσὸν ἔφερεν ἢ ὅτι ἦτο ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως. Ὁ Πρίσκος πρὶν μάθῃ τοῦτο, διαπερᾷ τὸν Ἴστρον καὶ δίδει εἰς τὸν Χαγάνον αἰτοῦντα μέρος τῆς ἐκ τῶν Σλάβων λείας καὶ ἔπειτα ἀρικνεῖται εἰς τὸ Βυζάντιον. Ὁ δὲ Πέτρος παραλαβὼν τὸν στρατὸν καὶ ἀφικόμενος εἰς Μαρκιανούπολιν ἀποστέλλει χιλίους προσκόπους πρὸς κατόπτευσιν, οἵτινες περιτυχόντες Σκλαβινοῖς, ἑξακοσίοις κατὰ τὸν Θεοφύλακτον, ἐπιφερομένοις πολλὴν Ῥωμαϊκὴν λεηλασίαν, ἐπιτίθενται αὐτοῖς.

[Ἕπεται τὸ τέλος]

Σ. Γ. Παναγιωτοπουλος.

1. Σημειωτέον, ὅτι ὁ Τιβέριος ἦτο συνάρχων τοῦ Ἰουστίνου ἀπὸ τοῦ ἔτους 575.
2. Μένανδρος σελ. 405.

1. Μένανδπος, σελ. 285.

1. Κεδρηνός, σελ. 678, Τομ. Α. Ἴδε καὶ Θεοφάνην σελ. 362.
2. Κατὰ τὴν ἀνωτέρω σημείωσιν.
3. Βιβλίον ΙΗ', σελ. 490, ἔκδ. Βόννης.
4. Ε, σελ. 299, ἔκδ. Βόννης.
5. Σελ. 678, Τόμ. Α.
6. Θεοφύλακτος, VI, 5, σελ. 250, ἔκδ. Βόννης.

1. Κεδρηνός, σελ. 696—697, Τόμ. Α, Θεοφύλακτος ὡς ἀνωτέρω, Θεοφάνης, σελ. 417.
2. Θεοφύλακτος, Ι, 7, Θεοφάνης, σελ. 391, καὶ Κεδρηνός, σελ. 692, Τομ. Α.
3. III, 4, σελ. 119 ἔκδ. Βόννης.
4. Θεοφύλακτος V, 16. σελ. 235, Θεοφάνης, σελ. 412.
5. Σελὶς 419.
6. Σελὶς 698, Τόμ. Α.

Η ΝΥΦΟΥΛΑ

Α

Ἐμπρὸς εἰς τὸν καθρέφτη τῆς ἡ νύφη καμαρόνει
κὶ ἀχόρταγα τὰ μάτιά της 'στὴν ὄψι της κερφόνει.
Ὀλόγυμνα τὰ χέριά της ἁπλόνει 'ς τὸ κεφάλι
κι' ἀφίνει τὴν πλεξίδα της κατάμαυρη, μεγάλη
νὰ ξαπλωθῇ 'στὴ ῥάχι της σὰν κῦμα πού μαυρίζει
σὲ νύκτα χειμωνιάτικη· τὰ χείλη της γελοῦνε
κάθε ματιά της τὴ χαρὰ μὲ ἀστράπαλς σκορπίζει
καὶ 'ς τὴν καρδιά της οἱ παλμοὶ λαχταριστοὶ κτυ-
[ποῦνε.

Ἀπάνω 'στὸ κρεββάτι της μὲ χάρι ξαπλωμένο
τὸ νυφικό της φόρεμα ἀνθοστεφανωμένο,
κατάλευκο σὰν τὸν ἀφρὸ πού λὲς πῶς θὰ χαλάσῃ
ἂν θέλῃ χέρι ἀνθρώπινο μονάχα νὰ τὸ πιάσῃ.
Ἀπάνω 'στὸ τραπέζι της φεγγοβολοῦν διαμάντια,
εἶνε τὰ δῶρα τοῦ γαμπροῦ—παρέκει ἄσπρα γάντια
μοσχομυρίζουνε κι' αὐτὰ 'στὴν κάμαρα ἐκείνη
ποὺ κόρη τὴν ἐχάρηκε καὶ νύφη τὴν ἀφίνει.
Ἐκεῖ σιμὰ μεταξωτὰ καὶ κάτασπρα τὸ χρῶμα
σκαρπίνια χρυσοκέντητα, ποὺ μ' ἀνοικτὸ τὸ στόμα
προσμένουν τῆς νυφούλας μας τὸ πόδι νὰ δοχθοῦνε
καὶ μὲ κορδέλα κάτασπρη μαζῆ του νὰ δεθοῦνε.
Ἐκεῖνη μέσα 'στὸν ἀνθό, μέσ' 'στὰ χρυσὰ της νηᾶτα
φέρνει τριγύρω της γοργὰ τὰ μάτια της, γεμᾶτα
ἀπὸ ἀγάπη καὶ χαρὰ—χαμογελᾷ κ' ἐλπίζει
καὶ κάπου-κάπου ἄθελα μέσ' 'στὴ χαρὰ δακρύζει
γιατ' εἶνε τέτοια ἡ καρδιὰ σὲ ὅ,τι κι' ἂν παθαίνει..
Ἀχνίζ' ἡ λόπη κ' ἡ χαρὰ κι' ὁ ἀχνὸς σὲ δάκρυ
[βγαίνει.

*
* *

Ἀντίκρυ 'στὸν καθρέφτη της χρυσοτριγυρισμένη
εἰκόνα στέκει ἀμίλητη, εἰκόνα τιμημένη,
μ' ἕνα μουστάκι ὁλόξανθο, μ' ὁλόξανθα τὰ γένια,
μὲ δύο φρύδια σπαθωτά, μὲ μάτια ζαχαρένια.
Εἶν' ἡ εἰκόνα τοῦ γαμπροῦ· τὸ δροσερό τ' ἀχείλι
θαρρεῖς γλυκὸ χαμόγελο 'στὴ νύφη θὲ νὰ στείλῃ.
Κ' εἶνε βαλμένη ἐπίτηδες ἀντίκρυ 'στὸν καθρέφτη,
ὅταν ἡ νυὰ χτενίζεται, ἡ ζωγραφιὰ νὰ πέφτῃ
καὶ ν' ἀνταμόνεται ἐκεῖ, νὰ σμίγῃ ὅλο χάρι
μὲ τόση ἀγάπη περισσὴ τὸ χαροπὸ ζευγάρι.

*
* *

Ἔρχονται ἡ φιλενάδαις της, διορθόνουν τὰ μαλλιά
[της,
Καὶ τώρα πέφτουν μὲ χαρὰ 'στὴ ἄσπρη ἀγκαλιά
[της,

καὶ τώρα γύρω της πηδοῦν μὲ παιγνιδάκια χίλια,
μὰ μέσ' 'στὴν τόση των χαρὰ κρύδουν καὶ κάποια [ζήλεια...
Χαρὰ σὲ 'κείνη τὴν καρδιὰ ποὺ εἶνε μαθημένη
νὰ χαίρεται, ν' ἀγάλεται καὶ 'στὴ χαρὰ τὴν ξένη!
ἀλλὰ καρδιαὶς παρθενικαὶς σὲ νυφικὰ στολίδια
ἐζήλεψαν τὴ θέσι της καὶ ὄχι αὐτὴ τὴν ἴδια

Β.

Ἐβράδυασε κι' ἀνάψανε 'στὴ σάλα χίλια φῶτα,
οἱ καλεσμένοι ἔρχονται κι' ἀπ' ὅλους πρῶτα-πρῶτα
ἦλθ' ὁ γαμπρὸς μ' ὁλόχαρο χαμόγελο 'στὰ χείλη,
ἡ φιλενάδες τοῦ σπητιοῦ καὶ τοῦ γαμπροῦ οἱ φίλοι.
Καὶ ὅταν πειὰ μαζεύτηκαν οἱ τόσοι καλεσμένοι
κι' ἡ νύφη ἀνθοστόλιστη καὶ κάτασπρα ντυμένη
ἐπρόβαλε κι' ἀπὸ 'ντροπὴ εἶχε τὰ μάτια χάμου,
ἦλθ' ὁ παπᾶς κι' ἀρχίνησε ἀπ' τῆς εὐχαῖς τοῦ γά- [μου.
Εὐλογημένη ἡ στιγμὴ ποὺ τέτοια λόγια ἀκοῦνε
καρδιαὶς ποὺ ἀγαπιώντουνε, καρδιαὶς ποὺ ἀγα- [ποῦνε!
Εὐλογημένη ἡ στιγμὴ ποὺ ἡ χάρι κατεβαίνει
καὶ δυὸ κορμιὰ καὶ δυὸ ψυχαὶς 'ς ὅλο τὸ βίο δένει!
. . . . . .
Κ' ὅταν τελειώσαν ἡ εὐχαῖς, ἄλλαις εὐχαῖς ἀρ- [χίζουν:
χρόνια πολλά, χρόνια πολλὰ 'ς τοὺς νηπανδρους [χαρίζουν'
καὶ τοῦ γαμπροῦ ἡ πεθερά, τῆς νύφης ἡ μητέρα
μὲ δάκρυα 'στὰ μάτια της ὁρμᾷ σὰν τὸν ἀγέρα
καὶ σφίγκει μέσ' 'στὴν ἀγκαλιὰ τὴν δροσερὴ νυφοῦλα
γιατὶ τὴν ἔχει ἀκριβή, μονάκριβη παιδοῦλα...
Θαῦμα μεγάλο! ὁ γονιὸς νὰ δίνῃ τὸ παιδί του
καὶ μέσ' 'στὴν τόση στέρησι νὰ χαίρετ' ἡ ψυχή του.

* * *

Ὅταν γεμίζῃ ἀπὸ χαρὰ καρδιὰ ποὺ ἀγαπάει
'στὴ μουσικὴ καὶ 'στὸ χορὸ παντοτεινὰ ξεσπάει·
καὶ νά, νεράϊδαις χαροπαὶς 'στὰ κάτασπρα ντυμέ- [ναις
μὲ τοῦ χοροῦ τὴ μουσικὴ πετοῦν καμαρωμέναις
ἀπ' ἀγκαλιὰ σὲ ἀγκαλιά, ἀκούρασταις χορεύουν
καὶ χίλιαις φτερωταὶς ματιαὶς τὰ κάλη τους μα- [ζεύουν.
Μὰ ἐκεῖ 'στὸ πλάϊ τοῦ γαμβροῦ μονάχη σὲ μιὰν [ἄκρη
θυμᾶται ἡ νύφη ὁλόχαρη τῆς μάνας της τὸ δάκρυ·
κ' ἐνῷ ἡ ἄλλαις γύρω της καμαρωταὶς γελοῦνε
κ' ἐνῷ μὲ τόση προσοχὴ τὰ δῶρά της κοττοῦνε,
μέσα 'στῆς νύφης τὴν καρδιὰ προβάλλουν ἔνα-ἔνα
τόσα τῆς νηότης ὄνειρα καὶ τόσα περασμένα:
θυμᾶται ὅταν ἄλλοτε 'στὴν παιδικὴ της νηότη
ἡ ἄλλαις μέσα 'στοὺς χοροὺς τὴν εἶχανε γιὰ πρώτη,
καὶ μιὰ γλυκειὰ ἐνθύμησι πετάει 'στὴν καρδιά της
ἡ ὥρα ἐκείνη ἡ καλὴ ποὺ ἀντίκρυσε σιμά της
νὰ τὴν κυττᾷ γλυκὰ-γλυκὰ καὶ δίπλα της νὰ γέρνῃ
τὸ νηὸ ποὺ τὴν ἀγάπησε, τὸ νηὸ ποὺ τήνε παίρνει.

* * *

Σ' αὐτὸ τὸν κόσμο ποὺ γοργὰ κι' ἀδιάκοπα γυρίζει
εἶνε στιγμαὶς ποὺ ὁ λογισμὸς μονάχος φτερουγίζει,
σὲ χίλιαις δυὸ ἐνθύμησες, σὲ ὄνειρα διαβαίνει
καὶ πουθενὰ δὲν σταματᾷ καὶ πουθενὰ δὲν μένει.
Ἔτσι καὶ τῆς νυφοῦλας μας ὁ λογισμὸς πλανᾶται
γυρνᾷ 'στὰ περασμένα της χίλιαις χαραὶς θυμᾶται
καὶ σὰν πουλὶ γοργότερο ἀπ' τὰ παληὰ πετάει
καὶ 'στὴν καινούργια της ζωὴ κρυφὰ χαμογελάει·
φαντάζεται γιὰ μιὰ στιγμὴ χίλια γλυκὰ λογάκια
καὶ βλέπει ἐμπρός της ζωντανὰ κι' ἀμέτρητα φω- [λάκια,
κι' ἀπὸ τὴν πρώτη σήμερα τοῦ γάμου της ἡμέρα
δειλὰ-δειλὰ φαντάζεται πῶς θὰ γενῇ μητέρα
καὶ θὰ κρατῇ 'στὴν ἀγκαλιὰ ὁλόξανθο ἀγόρι
ἢ γελαστή, μελαχροινὴ καὶ ζηλεμμένη κόρη.
Καὶ κάπου-κάπου βάφεται μὲ τῆς ντροπῆς τὸ [χρῶμα
καὶ θέλει κάτι νὰ σκεφθῇ... μὰ δὲν τολμᾶει ἀκόμα.

Γ.

Ἡ νύκτα φεύγει ἀκούραστη καὶ τἀστρα τρεμοσβύ- [νουν,
οἱ καλεσμένοι 'στὸ χορὸ τοὺς νηπανδρους ἀφίνουν,
ξαναφιλεῖ τὴν κόρη της ἡ μάνα δακρυσμένη
καὶ . . . σιωπή, ἕως ἐδῶ ὁ ποιητὴς θὰ μένῃ...

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΟΛΕΜΗΣ

Ο ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ

ἀμερικανικὸν διήγημα

Συνέχεια· ἴδε σελ. 232.

—

— Ζητῶ συγγνώμην, καὶ σύστησέ με.
Ἡ σύστασις ἐγένετο.
— Πῶς, ἀνέκραξεν ὁ Τσάρλ, ἡ μὶς Οὐίθερς! ἡ κόρη τοῦ συνταγματάρχου Οὐίθερς!
— Αὐτοπροσώπως, ἀπεκρίθη ἡ Καίτη γελῶσα.
— Τί εὔμορφα! εἶπεν ὁ Τσάρλ, ἡ Βαίκη σᾶς γνωρίζει πολὺ καλά. Μοῦ ὡμίλησεν ἑκατὸν φορὰς διὰ σᾶς καὶ θὰ εὐχαριστηθῇ πολύ . . . .
— Ἀκόμη μιὰ στιγμή, Τσάρλ, ἐπανέλαβεν ὁ Ἰωνᾶς. Ἡ μὶς Οὐίθερς ἔχει μαζί της τὸν πατέρα της καὶ πρέπει νὰ τὸν περιμένωμεν.
— Τὸν πατέρα της! . . . Μὴ σᾶς μέλῃ, τὸν ἀναλαμβάνω ἐγώ, εἶπεν ὁ Τσάρλ.
Προχωρήσας δὲ κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὸν γέροντα περιηγητήν, ὅστις συνδιελέγετο μετὰ τοῦ συνταγματάρχου Οὐίθερς.
— Κύριε Βρόουν τῷ εἶπε, μοῦ κάμνετε τὴν τιμὴν νὰ μὲ συστήσητε εἰς τὸν συνταγματάρχην Οὐίθερς.
Ὁ κ. Βρόουν τῷ ἔκαμε τὴν τιμὴν ταύτην.
— Συνταγματάρχα εἶπεν ὁ Τσάρλ, νὰ μὲ συγχωρήσετε διὰ τὴν ἐλευθερίαν μου· ἡ κόρη σας εἶνε φίλη τῆς γυναικός μου καὶ ἐπιθυμοῦσα νὰ τὴν ὑπάγω ἀμέσως νὰ τὴν ἰδῇ . . . Ἔχετε καμμίαν ἀντίρρησιν;
— Καμμίαν, κύριε, . . . Ἄλλως τε θὰ ἔλθω καὶ ἐγὼ μετ' ὀλίγον.
— Λαμπρά, εἶπεν ὁ Τσάρλ ἐπιστρέψας πρὸς τὸν Ἰωνᾶν καὶ τὴν Καίτην. Ἐδιορθώθη ἡ δουλειά . . . Καὶ τώρα ἐμπρός!
Ἐν ᾧ ἐβάδιζον ὁ Τσάρλ διηγεῖτο τὰ κατ' αὐτὸν εἰς τὴν μὶς Οὐίθερς.
— Κάμνω τὸ ταξείδιον τοῦ γάμου μας, δεσποινίς.
— Τὸ ἐνόησα, εἶπεν εὐθύμως ἡ Καίτη.
— Ἀλήθεια; φαίνεται ὅτι εἶνε γραμμένον ἐπάνω εἰς τὸ πρόσωπόν μου. Ἡ Βαίκη διϊσχυρίζεται ὅτι αὐτὸ καταντᾷ ἐνοχλητικόν. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους δὲν συνήντησε καμμίαν ἀπὸ τὰς φίλας της καὶ ἤρχιζα νὰ σκέπτωμαι ὅτι τῆς χρειάζεται ὀλίγη γυναικεία φλυαρία. Δι' αὐτὸ εἶμαι τόσον εὐχαριστημένος ὅτι σᾶς εἶδα...
Ἡ Βαίκη δὲν ὑπῆρξεν ὀλιγώτερον εὐχαριστημένη. Ἦτο δὲ ἡ ἁρμόζουσα εἰς τοιοῦτον σύζυγον γυνή. Στρογγύλη, παχουλή, εὔθυμος ὡς σπῖνος. Μετὰ τὰς πρώτας διαχύσεις, ὁ Ἰωνᾶς συνεστήθη καθ' ὅλους τοὺς κανόνας καὶ ἐζήτησε συγγνώμην διότι δὲν ἠδυνήθη νὰ παρευρεθῇ εἰς τὸν γάμον. Εἶτα ἡ μίστρες Βαίκη ὡδήγησε τὴν μὶς Καίτην εἰς τὸ διαίτημά της. Ὁ Ἰωνᾶς μετέβη εἰς τὸ δι' αὐτὸν ὁρισθέν, ὁ δὲ Τσάρλ ὑπῆγεν εἰς τὴν αἴθουσαν.
Ἐν τούτῳ ὁ συνταγματάρχης ἐνήργει ἀνακρίσεις περὶ τοῦ Ἰωνᾶ, ἢ τοὐλάχιστον ἔθετε τὰς βάσεις ἀνακρίσεως.
— Γνωρίζετε καλὰ αὐτὸν τὸν Τσάρλ Χάρστρομ τὸν ὁποῖον μοῦ ἐσυστήσατε; ἠρώτησε τὸν κ. Βρόουν.
— Πολὺ καλά. Ἐνυμφεύθη πρὸ ὀλίγου μίαν ἀνεψιάν μου.
— Ἄ! καὶ τί ἐπαγγέλλεται;
— Εἶνε μέτοχος μιᾶς τῶν μεγαλειτέρων Τραπεζῶν τῆς Ἀμερικῆς. Εἶνε λαμπρὸς νέος καὶ συγχρόνως σπουδαῖος ἐπιχειρηματίας.
— Σᾶς εὐχαριστῶ πολὺ διὰ τὰς πληροφορίας αὐτάς, εἶπεν ὁ γηραιὸς συνταγματάρχης αἰσθανθεὶς ἀφαιρούμενον ἑκατόλιτρον βάρος ἀπὸ τοῦ στήθους του. Γνωρίζετε ἐπίσης καὶ τὸν συνταγματάρχην Σμίθ;
— Τὸν γνωρίζω μόνον ἀπὸ τὸν Τσάρλ ὅστις συχνὰ ἀναφέρει τὸ ὄνομά του...
Ὁ συνταγματάρχης μετέβη εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ ξενοδοχείου ἐνεγράφη εἰς τὸ βιβλίον καὶ ἀνέβη εἰς τὸ δωμάτιόν του νὰ λουσθῇ.
Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ὃν εἶδε κατερχόμενος ἦτο ὁ Τσάρλ Χάρστρομ. Ἔδραμεν ἀμέσως πρὸς αὐτόν.
— Εἴσθε, ἂν δὲν ἀπατῶμαι φίλος τοῦ συνταγματάρχου Σμίθ; τῷ εἶπεν ἄνευ ἄλλου προοιμίου.
Μάλιστα, καὶ τὸ ἔχω καύχημά μου, εἶπεν ὁ Τσάρλ.
— Ἄ! εἶπεν ὁ συνταγματάρχης. Καὶ τὸν γνωρίζετε πρὸ πολλοῦ;
— Ἀρ' ὅτου ἐκυνηγούσαμε μαζὶ τὰς ἀκρίδας, θαρρῶ, ἀπὸ μικρὰ παιδιά.
— Εἶνε ἄνθρωπος καθὼς πρέπει, ἐπανέλαβεν ὁ γέρων ἀξιωματικὸς διὰ μέσου τινὸς τόνου μετέχοντος καὶ ἐρωτήσεως καὶ βεβαιώσεως.
— Λαμπρὸς νέος! ἀπήντησεν ὁ Τσάρλ.
— Παρατηρῶ μόνον ὅτι εἶνε πολὺ ἐπιφυλακτικὸς ὅσον ἀφορᾷ τὰς πολεμικάς του περιπετείας, εἶπεν ὁ συνταγματάρχης.
— Πῶς εἴπατε; ἠρώτησεν ὁ Τσάρλ.
— Πιστεύετε ὅτι ποτὲ δὲν ἠθέλησε νὰ διηγηθῇ τὰς ἐκστρατείας του, εἰς τὴν κόρην μου καὶ εἰς ἐμὲ μεθ' ὅλας τὰς παρακλήσεις μας;..
Ὁ Τσάρλ ἤρχισε νὰ γελᾷ.
— Γελᾶτε, κύριε; εἶπεν ὁ συνταγματάρχης οὐχὶ ἄνευ αὐστηρότητός τινος.
— Ναί, γελῶ διότι ὁ Ἰωνᾶς δὲν ἠθέλησε νὰ σᾶς διηγηθῇ τὰς ἐκστρατείας του . . .
— Τέλος πάντων, εἶπεν ὁ γηραιὸς ἀξιωματικός, πῶς ἔγεινε συνταγματάρχης;
Ὁ Τσάρλ ἔμελλε νὰ καγχάσῃ· ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς στιγμὴν ἐφάνησαν αἱ κυρίαι εἰς τὴν κλίμακα, ἡ μὶς Καίτη δροσερὰ ὡς ῥόδον ἡ δὲ μίστρες Χάρστρομ ὑπὲρ ποτε διατεθειμένη νὰ δείξῃ γελῶσα τοὺς λευκούς της ὀδόντας ἅμα τῇ πρώτῃ ἀφορμῇ.
Ὁ συνταγματάρχης συνεστήθη πρὸς τὴν κυρίαν, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ δὲ ταύτῃ ἐποιήσατο χρῆσιν πεπαλαιωμένων τινῶν φιλοφρονήσεων, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐξηκολούθησε τὴν ἔφοδον.
— Κύριε Χάρμστρομ, δὲν μοῦ διηγήθητε πῶς ὁ φίλος σας ἔγεινε συνταγματάρχης, εἶπε.
— Πιθανὸν αἱ στρατιωτικαὶ αὐταὶ λεπτομέρειαι νὰ ἐνδιαφέρουν πολὺ ὀλίγοντὰς κυρίας, εἶπε θέλων νὰ ὑπεκφύγῃ ὁ Τσάρλ.
— Τοὐναντίον, μᾶς ἐνδιαφέρουν πολύ, ὑπέλαβεν ἡ Καίτη.
— Κ' ἐμὲ ἐπίσης, εἶπεν ἡ μίστρες Βαίκη· καὶ τώρα ἐνθυμοῦμαι ὅτι πολλάκις σᾶς ἤκουσα νὰ ὁμιλῆτε διὰ τὸν συνταγματάρχην Σμίθ, ἀλλὰ ποτὲ διὰ τὰ κατορθώματά του.
— Πιθανόν, εἶπεν ὁ Τσάρλ. Νὰ σᾶς εἰπῶ . . .
Ἔμελλεν ἁπλούστατα νὰ εἴπῃ τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ διηγηθῇ πῶς ὁ Ἰωνᾶς ἀπέκτησε τὸν τίτλον του, ὅτε ὁ συνταγματάρχης προσεῖπε:
— Μὲ συγχωρεῖτε διατὶ ἐπιμένω κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον· ἀλλ' ἐσχετίσθην μὲ τὸν συνταγματάρχην Σμίθ μόνον καὶ μόνον διότι εἶνε ἀνώτερος ἀξιωματικός, ὥστε ἐννοεῖτε ὅτι μ' ἐνδιαφέρει νὰ εἰξεύρω πῶς ἔφθασεν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου.
— Διάβολε! ἐσκέφθη ὁ Τσάρλ, παρατηρήσας συγχρόνως τὸ ἀγωνιῶδες βλέμμα τῆς Καίτης καὶ τὴν ταραχὴν τῆς φυσιογνωμίας της. Ὀλίγον ἔλειψε νὰ τὰ κάμω θάλασσα! . . Εἶνε φῶς φανερὸν ὅτι ὁ γέρος θὰ στρέψῃ τὴν ῥάχην του εἰς τὸν Ἰωνᾶν ἅμα μάθῃ τὴν ἀλήθειαν, καί, κατὰ τὰ φαινόμενα, πολὺ ὀλίγον θὰ μ' εὐγνωμονῇ διὰ τὴν ἀποκάλυψίν μου ἡ Καίτη . . . Ἀνάγκη νὰ δείξω ὅτι ἔχω φαντασίαν.
— Βεβαίως, ἐπανέλαβεν ὁ συνταγματάρχης, θὰ ἔχῃ κάμει κανὲν ἀνδραγάθημα;
— Ναί, ἀπεκρίθη ὁ Τσάρλ, ἐπῆρε . . .
— Κανὲν φρούριον ἴσως, εἶπε μὲ ζωηρότητα ἡ μὶς Καίτη.
Ὁ Τσάρλ εἶχε πολλὴν διάθεσιν νὰ εἴπῃ: Ὄχι δά, ἐν ποτήρι μαδέρας! ἀλλὰ κατώρθωσε νὰ κρατήσῃ ἑαυτόν.
— Βλέπω ὅτι πρέπει νὰ σᾶς διηγηθῶ λεπτομερῶς τὸ πρᾶγμα. Μάθετε λοιπὸν ὅτι ὁ Ἰωνᾶς ἦτο καὶ εἶνε λαμπρὸς νέος, τὸν ὁποῖον ἠγάπησαν ὅλοι ὅσοι τὸν ἐγνώρισαν (ἐδῶ οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς Καίτης ἐπένευσαν εὐγλώττως μετ' ἐπιδοκιμασίας) ὥστε ὁμοθύμως ἐξελέγη λοχαγὸς τοῦ λόχου του. Ὡς τοιοῦτος δὲ παρευρέθη εἰς πλείστας συμπλοκὰς καὶ εἰς δύο ἢ τρεῖς μάχας· ἀπέκτησε λοιπὸν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ πολύτιμον προτέρημα νὰ μένῃ ἀτάραχος ὑπὸ τὸν συριγμὸν τῶν σφαιρῶν καὶ τὸν κρότον τῶν ὀβουζίων.
— Πραγματικῶς, ἔτσι πρέπει νὰ εἶνε ὁ ἀληθὴς στρατιώτης, εἶπεν ὁ συνταγματάρχης.
— Λοιπόν, ἐξηκολούθησεν ὁ Τσάρλ, εὐχαριστηθεὶς ἐκ τῆς ἰδίας ἱστορίας του καὶ ἐκ τῆς ἐφευρετικότητος τῆς φαντασίας του, εἰς τὴν μάχην τῆς Ἀντιετάμης ὁ συνταγματάρχης τοῦ συντάγματος εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκεν ὁ γενναῖος Ἰωνᾶς τὸν ἔταξε μὲ δύο λόχους εἰς τὴν δεξιὰν πτέρυγα τῆς μοιραρχίας... Φαίνεται ὅτι ἐκεῖ που, ἀκριβῶς ἀπέναντι τῆς θέσεως ἐκείνης, μία ἐχθρικὴ πυροβολαρχία ἐπροξένει μεγάλας ζημίας εἰς τὸ κέντρον τοῦ στρατοῦ μας... Ὁ στρατηγὸς ἅμα εἶδε αὐτὸ ἠρώτησε ποῖον σύνταγμα κατεῖχε τὴν δεξιὰν πτέρυγα: «Στρατηγέ, τὸ 66 τῷ ἀπεκρίθη ὁ ὑπασπιστής του. — Πολὺ καλά· πηγαίνετε νὰ εἰπῆτε εἰς τὸν ἀξιωματικὸν ὁ ὁποῖος τὸ διοικεῖ νὰ ἐπιβάλλῃ σιωπὴν ἀμέσως εἰς αὐτὴν τὴν πυροβολαρχίαν!... Ὁ ὑπασπιστὴς κεντᾷ τὸ ἄλογόν του, πλησιάζει ὥστε ν' ἀκούεται ἡ φωνή του, καὶ φωνάζει «Τὸ 66ον! Ἐπιβάλετε σιωπὴν εἰς αὐτὴν τὴν πυροβολαρχίαν!»
Ἔπειτα ἐπέστρεψε κατεσπευσμένως πλησίον τοῦ ἀρχιστρατήγου ὅπως τῷ ἀναφέρῃ ὅτι ἐξετέλεσε τὴν διαταγήν του . . . Πολὺ πιθανόν, ὅτιὅταν ὁ στρατηγὸς τῷ ἔδωκεν αὐτὴν τὴν διαταγὴν νὰ μὴν εἴξευρε ὅτι ἡ θέσις κατείχετο μόνον ὑπὸ δύο λόχων τοῦ 66ου. Ἀλλά, ἐξηκολούθησεν ὁ Τσάρλ, σκεπτόμενος πῶς νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῆς ἀδιεξόδου ἐκείνης, τί ἠδύνατο νὰ πράξῃ ὁ Ἰωνᾶς ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ; . . .
— Ἓν μόνον ἔπρεπε νὰ πράξῃ, νὰ ὑπακούσῃ, εἶπε σοβαρῶς ὁ συνταγματάρχης.
— Αὐτὸ ἀκριβῶς ἔπραξε καὶ αὐτός, ἐπανέλαβεν ὁ Τσάρλ. «Παιδιά, εἶπεν εἰς τοὺς στρατιώτας του, ὁ στρατηγὸς μᾶς διατάσσει νὰ ἐπιβάλωμεν σιωπὴν εἰς τὴν πυροβολαρχίαν· δὲν εἶνε εὔκολο πρᾶγμα, ἀλλὰ ἡμεῖς θὰ δείξωμε τί κάμνουν οἱ ἀποφασισμένοι ἄνθρωποι . . . Ἐμπρός!»
— Πολὺ καλά! εἶπεν ὁ συνταγματάρχης μετ' ἐνδιαφέροντος. Ἔτσι πρέπει νὰ ὁμιλοῦν οἱ γενναῖοι· ὀλίγα καὶ καλά.
— Οἱ δύο λόχοι, ὥρμησαν πρὸς ἔφοδον. Εἶνε ἀνάγκη νὰ σᾶς εἴπω ὅτι τὰ τρία τέταρτα τῶν στρατιωτῶν ἐφονεύθησαν πρὶν ἀκόμη πλησιάσουν εἰς τὸ ἐχθρικὸν ὀχύρωμα; Ἀλλ' οἱ ἄλλοι ἀκολουθοῦντες τὸν Ἰωνᾶν, ἀνερριχήθησαν εἰς τὸ ὕψωμα, ἐφόνευσαν τοὺς πυροβολητάς, καὶ κατέλαβον τὴν θέσιν· δυστυχῶς ἐπειδὴ δὲν ἦσαν ἀρκετοὶ διὰ νὰ τὴν διατηρήσωσι, τότε... τότε... τί ἔκαμαν, νομίζετε;
— Ἐκάρφωσαν τὰ τηλεβόλα; ἐφώναξεν ὁ συνταγματάρχης.
— Ναί. Ἐκάρφωσαν τὰ τηλεβόλα.
— Ὡραῖον ἀνδραγάθημα, εἶπεν ὁ συνταγματάρχης. Τί λέγεις Καίτη;
— Ἡρωϊκὴ πρᾶξις! ἀπεκρίθη ἡ Καίτη.
— Καὶ πῶς ἀπέληξε τὸ πρᾶγμα;
— Ὦ κάλλιστα, ἐπανέλαβεν ὁ Τσάρλ, ἀρχίσας νὰ πιστεύῃ καὶ αὐτὸς ὅσα ἔλεγε. Ἡ γενναία αὐτὴ πρᾶξις ἐξησφάλισε τὴν νίκην. Τὸ ὄνομα τοῦ Ἰωνᾶ ἀνεφέρθη εἰς τὴν διαταγὴν τῆς ἡμέρας, καὶ ἐπειδὴ ἐσχηματίζοντο τότε συντάγματα ἐθελοντῶν καὶ ἔλειπον συνταγματάρχαι, ἀνέθηκαν εἰς αὐτὸν τὴν διοίκησιν ἑνὸς ἐκ τούτων. Ἰδοὺ πῶς ἀπέκτησε τὸν βαθμόν του.
— Εἶμαι πράγματι εὐτυχὴς ὅτι τὸ ἔμαθα καὶ θὰ τὸν συγχαρῶ! εἶπε μετ' ἐνθουσιασμοῦ ὁ συνταγματάρχης.
— Ὦ! συνταγματάρχα, μὴν τὸ κάνετε αὐτό, ἀνέκραξεν ὁ Τσάρλ. Ὅ,τι σᾶς εἶπα πρέπει νὰ μείνῃ ἀπολύτως μεταξύ μας. Οὔτε ὑπαινιγμὸν κἂν δὲν πρέπει νὰ κάμετε. Τὸν γνωρίζω τὸν Ἰωνᾶν! Ἂν ὑποπτευθῇ ὅτι σᾶς διηγήθην αὐτὴν τὴν ἱστορίαν θὰ μνησικακῇ ἐναντίον μου μέχρι θανάτου.
— Ἐν τούτοις . . . εἶπεν ὁ συνταγματάρχης.
— Δὲν ὑπάρχει ἐν τούτοις. Πρέπει νὰ μοῦ ὑποσχεθῆτε ὅτι δὲν θὰ τοῦ εἰπῆτε λέξιν.
Πάντες ὑπεσχέθησαν νὰ τηρήσωσιν ὡς πρὸς τοῦτο πληρεστάτην σιγήν.
Μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀφηγήσεως ἐπέστρεψε καὶ ὁ Ἰωνᾶς. Οὐδέποτε ἐπὶ ζωῆς του εἶδεν ἀπονεμομένην αὐτῷ τοιαύτας τιμάς. Ὁ συνταγματάρχης ἰδίως ἐφιλοτιμεῖτο νὰ καταστήσῃ συγγνωστὰς τὰς ἀδίκους ὑποψίας του. Οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς Καίτης προσηλοῦντο ἐπὶ τοῦ Ἰωνᾶ μὲ ἔκφρασιν οὐδεμίαν ἐπιδεχομένην ἀμφιβολίαν, καὶ αὐτὴ δὲ ἡ μίστρες Βαίκη αὐτὸν μόνον ἔβλεπε.
— Ἐλᾶτε νὰ θαυμάσετε πόσον ὡραῖον εἶνε τὸ φῶς τῆς σελήνης ἐπὶ τῶν πάγων, εἶπεν ὁ Ἰωνᾶς.
Ἡ μὶς Καίτη ἔλαβε τὸν ἀριστερόν του βραχίονα, ἡ μίστρες Βαίκη τὸν δεξιόν. Ὁ δὲ Τσάρλ ἐσκέπτετο καθ' ἑαυτόν:
— Νομίζω, ὅτι τὸ πραξήλωσα ὀλίγον τὸ πρᾶγμα· καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ γυναῖκά μου πιστεύει τώρα εἰς τὸν ἡρωϊσμὸν τοῦ Ἰωνᾶ. Εὐτυχῶς ἔχω ἕτοιμον τὸ ἰατρικὸν ἅμα ἴδω ὅτι ὁ θαυμασμὸς οὗτος λαμβάνει διαστάσεις ἐμπνεούσας ἀνησυχίας. Δὲν μένει τότε παρὰ νὰ εἴπω τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ ἐξηγήσω πῶς γράφεται ἡ ἱστορία.
Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα αἱ δυσκολίαι παρῆλθον ἤδη.
Ὁ συνταγματάρχης δὲν ἀντέλεγε πλέον κατὰ τοῦ Ἰωνᾶ. Ἡ μίστρες Χάρστρομ ἦτο πολύτιμος συνοδὸς διὰ τὴν κόρην του. Ἄφινε λοιπὸν ἐλευθέραν τὴν Καίτην νὰ πηγαίνῃ ἐλευθέρως ὅπου ἤθελε. Ὀκτὼ ἢ δέκα ἡμέραι παρῆλθον οὕτως ἐν ἀνεφέλῳ εὐτυχίᾳ, ἐν ἐκδρομαῖς εἰς τὰ ὄρη, ἐν γεύμασι ἐπὶ τῆς χλόης, ἐν μικροῖς χοροῖς προχείροις.
Ἀλλ' ἑσπέραν τινὰ ὁ Ἰωνᾶς ἐπανελθὼν ἐκ τινος εἰς τὸ βουνὸν Οὐασιγκτὼν ἐκδρομῆς, εὗρεν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τηλεγράφημά τι, καὶ τόσον δυσηρεστήθη ἀναγνοὺς αὐτὸ ὥστε ἡ Καίτη τὸν ἠρώτησε μετ' ἀνησυχίας.
— Δὲν εἶνε τίποτε σπουδαῖον, ἐλπίζω.
— Ὦ! ὄχι· εὐχαριστῶ. Μόνον κατεπείγουσά τις ὑπόθεσις μὲ προσκαλεῖ εἰς Νέαν Ὑόρκην ἀπεκρίθη συνθλίψας τὸ τεμάχιον τοῦ χαρτίου.
— Πόσον δυσαρεστοῦμαι! εἶπεν ἀφελῶς ἡ νεᾶνις.
— Ἀμ' ἐγώ;
— Εἶνε ἀνάγκη νὰ φύγετε ἀμέσως;
— Δυστυχῶς, αὔριον τὸ πρωί.
Ὁ συνταγματάρχης, ὁ Τσάρλ, ἡ μίστερς Χάρστρομ ἐξέφρασαν ὡς καὶ ἡ Καίτη τὴν λύπην των διὰ τὴν αἰφνιδίαν ἀναχώρησίν του. Καὶ πάλιν ὁ Ἰωνᾶς ὑπῆρξεν ὁ ἥρως τῆς ἑσπέρας. Στρόβιλοι καὶ μειδιάματα ἀφθόνως καὶ προθύμως παρεσχέθησαν αὐτῷ. Τὴν ἐπαύριον ἠγέρθησαν ἀπὸ πρωΐας ὅπως τὸν ἀποχαιρετίσωσιν ὑπεσχέθησαν πρὸς ἀλλήλους νὰ συναντηθῶσιν ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ καὶ ὁ Ἰωνᾶς ἀπῆλθε.

Ε'.

Μετὰ ἕνα μῆνα ὁ συνταγματάρχης Οὐ-

ίθερς καὶ ἡ θυγάτηρ του ἐκάθηντο παραπλεύρως ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς ἐξοχικῆς των οἰκίας ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ. Ὁ συνταγματάρχης ἀνεγίνωσκε τὴν ἐφημερίδα του, ἢ μᾶλλον προσεποιεῖτο ὅτι τὴν ἀνεγίνωσκε διότι ἀπό τινων στιγμῶν ὕπερθεν τῶν διόπτρων του παρετήρει τὴν μίς Καίτην, ἥτις ἐκράτει βιβλίον ὁλάνοικτον ἐπὶ τῶν γονάτων της καὶ ἐφαίνετο ὀνειρευομένη μὲ ἀνοικτοὺς ὀφθαλμούς.

— Καίτη! . . εἶπεν αἴφνης.

— Πατέρα! εἶπεν αὕτη ριγήσασα.

— Δὲν μ' ἀγαπᾷς διόλου λοιπόν;

— Ὦ, πατέρα, τί εἶν' αὐτὸ ποῦ λέτε, ἀνέκραξεν ἡ νεᾶνις ἐγερθεῖσα καὶ καθήσασα εἰς τὰ γόνατα τοῦ γέροντος, ὅστις τὴν ἔλαβεν εἰς τὰς ἀγκάλας του.

— Ἂν μ' ἀγαπᾷς λοιπὸν ἀκόμη, διατί εἶσαι τόσον λυπημένη καὶ δὲν μοῦ λέγεις τὴν αἰτίαν;

— Δὲν εἶμαι λυπημένη πατέρα.

— Ἀλήθεια; Σιγὰ σιγὰ θὰ μοῦ πῇς ὅτι πηδᾷς, ὅτι γελᾷς, ὅτι τραγουδεῖς σὰν πρῶτα. Ἐγὼ πταίω ὅπου δὲν στέλλω νὰ φωνάξω τὸν ἰατρόν.

— Τὸν ἰατρόν! . . . μὰ δὲν εἶμαι ἄρρωστη.

(Ἕπεται συνέχεια).

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ.

Ε'.

Θεοδόσιος Δημάδης

Μεταξὺ τῶν εὐπαιδεύτων κληρικῶν, οἵτινες ἐπὶ τοσοῦτον εἰργάσθησαν διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Πατρίδος, δικαίως δέον νὰ καταλεχθῇ καὶ ὁ ἱερομόναχος *Θεοδόσιος Δημάδης*. Οὗτος μεσοῦντος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἐγεννήθη εἰς Μουδανίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀλλ' ἐπειδὴ διέμενεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀπεκαλεῖτο *βυζαντῖνος*. Ἦτο φίλος τῶν ἐπιστημῶν ἡ δὲ φύσις τὸν εἶχε προικίσει, μὲ ἰσχυρὰν διάνοιαν καὶ μὲ ψυχὴν φιλάνθρωπον. Μαθὼν τὰ στοιχειώδη γράμματα μετέβη εἰς τὴν Ἑσπερίαν ἵνα τελειοποιηθῇ ἰδίως εἰς τὰς φυσικομαθηματικὰς ἐπιστήμας. Περατώσας τὰς σπουδάς του, καὶ μεταβὰς εἰς διαφόρους πόλεις, πρὸ πάντων τῆς Γαλλίας καὶ Ἰταλίας, ἐπέστρεψεν ἀκολούθως εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἐνῷ ἠδύνατο νὰ πλουτίσῃ ἐφημερεύων εἴς τινα μεγάλην ἐκκλησίαν, οὗτος προὐτίμησε τὸ τοῦ διδασκάλου τοσοῦτον κοινωφελὲς κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐπάγγελμα, καθότι οἱ διδάσκαλοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης οὐ μόνον ἐδίδασκον τὸ καθῆκον πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον, ἀλλὰ ἀνέσπειρον εἰς τὰς καρδίας τῶν νέων ἔρωτα πρὸς τὴν ἱερὰν ἡμῶν Πατρίδα.

* * *

Τὸ 1806 ἐνεδρύετο ἐν Ζακύνθῳ τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν δημόσιον σχολεῖον. Ἵνα τελεσφορήσῃ τὸ σχολεῖον εἶχεν ἀνάγκην ἀνδρῶν ἱκανῶν, δυναμένων νὰ διδάξωσι τὴν ἑλληνικὴν ἰδίως εὐμεθόδως. Δυστυχῶς Ζακύνθιοι διδάσκαλοι μετὰ τοιούτων προσόντων δὲν ὑπῆρχον. Τούτου ἕνεκεν καὶ ὁ Δημάδης προσεκλήθη εἰς Ζάκυνθον καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἡ διεύθυνσις τοῦ Σχολείου καὶ ἡ ἕδρα τῶν φυσικομαθηματικῶν ἐπιστημῶν. Εἰς τὸ Σχολεῖον ἀπήγγειλεν ὁ Δημάδης σπουδαίους λόγους, μεστοὺς φιλοπατρίας καὶ γνώσεως, οἵτινες ἐνέσπειρον εἰς πάντα ἀκροατὴν γενναῖα αἰσθήματα. Ἐκ τῶν λόγων τούτων εἰς σώζεται ἐν χειρογράφῳ εἰς τὴν δημοσίαν βιβλιοθήκην Ζακύνθου.

Τὸ 1818 ἔκρινε καλὸν νὰ μεταβῇ εἰς Κέρκυραν ἵνα προσπαθήσῃ νὰ λάβῃ τὸν τακτικὸν μισθόν, ὃν τῷ εἶχον ἐλαττώσει. Δυστυχῶς, οὐδὲν ἠδυνήθη νὰ κατορθώσει, διὸ μετὰ δύο μῆνας ἐπέστρεψεν εἰς Ζάκυνθον. Τότε ἔγεινε καὶ πολίτης Ἰόνιος.

Ἦτο δ' εἰς Κέρκυραν ὅτε ἔμαθεν ὅτι ἐσκόπευον νὰ καθιδρύσωσιν εἰς τὴν Πελοπόννησον Σχολεῖον καὶ ὅτι ἐζήτουν ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ χρήματα καὶ ἀπόστολοι ἐστέλλοντο εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ Ἰταλίας. Εἰς τὴν Ἑπτάνησον ἦλθε τότε ὁ Ἀριστείδης Παπᾶς, ὅστις ὄχι μόνον ἐνήργει διὰ τὸ σχολεῖον, ἀλλὰ καὶ διέδιδε τὰς ἰδέας τῆς *Φιλικῆς Ἑταιρίας*. Ὁ Δημάδης λίαν ηὐχαριστήθη καὶ προσεπάθησε παντοιοτρόπως νὰ φανῇ χρήσιμος καὶ νὰ διευκολύνῃ τὸν Ἀριστείδην Παπᾶν. Διὸ καὶ συνίστα αὐτὸν εἰς διαφόρους ἰδίως εἰς Ζάκυνθον δι' ἐπιστολῆς, πρὸς τὸν ἀείμνηστον Διονύσιον Ῥώμαν.

Ἐπιστρέφων ἐκ Κερκύρας ὁ Δημάδης ὑπεβλέπετο ὑπὸ τῶν ὀργάνων τῆς Ἀγγλικῆς Προστασίας, διὰ τὰς φιλελευθέρους αὐτοῦ ἀρχάς, ἰδίως δέ, διότι, ἅμα σχηματισθείσης ἐν Ζακύνθῳ τῆς *Φιλικῆς Ἑταιρίας* παραχρῆμα, ἅτε φιλόπατρις ὤν, κατηχήθη ὑπὸ Νικολάου Καλύβα.

Ἰδοὺ τί περὶ αὐτοῦ ἱστορεῖ, γυνὴ ἀξιόπιστος ἡ μαθήτρια αὐτοῦ Ἐλισάβετ Μουτσᾶ-Μαρτινέγγου εἰς τὴν αὐτοβιογραφίαν αὐτῆς: «Τῇ 25 Μαρτίου 1821 τὴν ἡμέραν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ἔρχεται ὁ ποτὲ διδάσκαλός μου Θεοδόσιος Δημάδης καὶ μᾶς κάμνει γνωστὸν μὲ πολλὴν χαράν, πῶς οἱ Γραικοὶ ἀνήγειραν τὰ ὅπλα ἐναντίον τῶν Ὀθωμανῶν, πῶς ἡ Πάτρα καὶ ἡ πλησίον τῆς χώραις ἤδη εἶχον σείσει τὸν ζυγὸν τῆς σκλαβίας, καὶ πῶς ἡ ἐπίλοιπαις χώραις, κατὰ τὴν συμφωνίαν ἴσως εἶχαν τότε καμωμένον τὸ ἴδιον, ἀλλὰ ὡς πλέον μακράν, ἀκόμη ἡ εἴδησις δὲν ἦτον φθασμένη εἰς Ζάκυνθον . . . . μᾶς εἶπε τότε πῶς ἀπεφάσισε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα του, διὰ νὰ διαταξῇ τὰ πράγματα τῆς φαμελίας του, ἐπειδὴ καὶ εἰς τέτοιαις περιστάσεις, καθένας ἔπρεπε νὰ ἐγνωιασθῇ διὰ λόγου του καὶ διὰ τοὺς ἰδικούς του. Καθὼς εἶπε, παρευθὺς ἔκαμεν, ἀλλὰ ἔπειτα ἀπὸ δύο ἢ τρεῖς ἡμέραις ἐπιστρέφει ὀπίσω. Αὐτὸς ἔμαθεν εἰς τὸ δρόμον πῶς ἡ φήμη τῆς νίκης τῶν Γραικῶν ἦτο ψευδής, ἐπειδὴ οἱ Τοῦρκοι τὸ ἐνόησαν καὶ τοὺς ἐμπόδισαν ἀπὸ τὸ νὰ βάλλουν εἰς πρᾶξιν τὴν συνωμοσίαν, ὅθεν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ζάκυνθον, ἀλλὰ ἡ Ζάκυνθος δὲν ἠθέλησε νὰ τὸν δεχθῇ . . . . . ἔλαβα τὴν δυσαρέσκειαν νὰ ἰδῶ τὸν ταλαίπωρον παπᾶν Θεοδόσιον, ἐκεῖνον ἀπὸ τοῦ ὁποίου τὰ χείλη τόσον γλυκέως εἶχα ἀκούσει πολλαὶς φοραὶς τὸ μάθημα, διωγμένον ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον.»

Ἅμα ἐν Ζακύνθῳ εἶχε διαδοθῇ ἡ εἴδησις τῆς νίκης τῶν Ἑλλήνων, μάλιστα διεδόθη ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης μὲ τὸν Πετρόμπεην, συνέλαβον αἰχμαλώτους τοὺς προκρίτους Τούρκους εἰς τὴν Καλαμάταν, ἡ χαρὰ πάντων τῶν ἐνταῦθα *φιλικῶν* ἦτο ἀπερίγραπτος! ἐκ τούτων, οἱ μὲν Ζακύνθιοι ἐφόρεσαν λευκοὺς πίλους οἱ δὲ Πελοποννήσιοι ἐξέβαλον τοὺς μαύρους πίλους καὶ ἐφόρεσαν τὸ *φέσι*. Εἶχον δὲ εἰς τὸν κόλπον των τὸ ἔμβλημα τῆς Ἑταιρίας, γεγραμμένον ἐπὶ χάρτου, ὃ συναντώμενοι πρὸς ἀλλήλους ἐδείκνυον καὶ ἔδιδον εἰς τὸ στόμα τὸ *φιλὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Γένους* ἢ ἔλεγον *ἡ Πατρίδα ἀνέστη*.

* * *

Ἡ κοινὴ τῆς Ἑπτανήσου γνώμη ἦτο ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλ' ἡ Ἰονικὴ Κυβέρνησις εἶχε κηρυχθῇ ἐπισήμως ἐναντίον. Ὁ Δημάδης ἐνόμισε καλὸν νὰ ἀναχωρήσῃ ἐκ νέου, μὲ σκοπὸν ἴσως νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ζάκυνθον, ἣν πολὺ ἠγάπα. Ἐπιβιβασθείς, — μετ' ἄλλων φιλοπατρίδων, οἵτινες ἐπήγαινον νὰ ἀποθάνωσιν ὑπὲρ θρησκείας καὶ πατρίδος — μετέβη εἰς τὴν ἀγωνιζομένην γῆν. Ἀκολούθως μετέβη εἰς Κύθηρα, ἔνθα μετὰ εἴκοσιν ἡμέρας ἀσθενείας, ἀπεβίωσε τὸ 1824, ἄγων τὸ ἔτος πεντηκοστὸν ὄγδοον τῆς ἡλικίας του, ὡς ἱστορεῖ ἡ ρηθεῖσα λογία Ζακυνθία Μουτσᾶ-Μαρτινέγγου.

Τοῦ καλοῦ κἀγαθοῦ τούτου ἱερομονάχου τὸ ἰδανικὸν ἦτο ἡ πατρὶς καὶ ἡ διδασκαλία. Πολλὰ ὑπὲρ τῆς Πατρίδος ἐμόχθησε καθ' ὅλον τὸν βίον καὶ κατὰ τὸ διάστημα ἐκεῖνο, καθ' ὃ ἠγωνίζοντο, πολλαχῶς συνήργησεν εἰς τὴν εὐτυχῆ τοῦ ἀγῶνος ἔκβασιν.

Τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ βίου διῆλθε διδάσκων καὶ ὅταν ἐν Ζακύνθῳ τοῦ σχολείου προΐστατο τὰς ὀλίγας ὥρας, ἃς εἶχεν ἐλευθέρας, ἐδίδασκε τὴν ἑλληνικὴν κατ' οἶκον. Πολλάκις δέ, πρὶν ἢ ἔλθῃ εἰς Ζάκυνθον, περιηγούμενος τὰ χωρία, ἐδίδασκεν ἀπὸ πρωΐας ἕως ἑσπέρας τοὺς προσερχομένους νέους, *ὑπὸ τὴν σκιὰν πυκνοφύλλου δένδρου ἐπὶ στιβάδος καθήμενος*.

Τὴν πλουσίαν αὐτοῦ βιβλιοθήκην ἄφησεν εἰς τὸ σχολεῖον Ζακύνθου, μὲ ἑκατὸν τάλληρα ἵνα ἀγορασθῶσι καὶ ἄλλα χρήσιμα βιβλία πρὸς πλουτισμὸν αὐτῆς.

Τὰ φιλολογικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ πονήματα αὐτοῦ εἶνε ὀλίγιστα. Ἐκτὸς τῶν ἀξιολόγων αὐτοῦ λόγων ἐξεπόνησε πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν του *Γραμματικὴν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης*, *Στοιχεῖα Φιλοσοφίας* καὶ *Μαθηματικά*, ἅπερ, δυστυχῶς, δὲν ἐξεδόθησαν διὰ τοῦ τύπου, ἀλλ' ἀντεγράφοντο ὑπὸ τῶν μαθητῶν πρὸς ἰδίαν αὐτῶν χρῆσιν.

Ἐκ Ζακύνθου.

Σ. Δε Βιαζης.

ΑΘΗΝΗΣΙ.—ΤΥΠΟΙΣ «ΚΟΡΙΝΝΗΣ», ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ ΑΡΙΘ. 3.